

Etārētia Porotetani Māōhi

FAAINEINERAA TĀMAU I TE TUHAA 2

TE TĪTAURAA A TE IÒA

ETĀRĒTIA POROTETANI MĀÒHI

i

**TE MAU UTUĀFARE ÒROMETUA
O TE TUHAA PITI**

**Fāriihau-Matatiā, Punaauia
26-31 no Ātopa 2008**

Etārētia Porotetani Māōhi

PARAU HAAPAPA NO TE RURURAA

**FAAINEINERAA TĀMAU I TE MAU UTUAFARE
ÒROMETUA O TE TUHAA PITI**

TUMU PARAU

**TE TĪTAURAA A TE IÒA
ETĀRĒTIA POROTETANI MĀÒHI
I TE MAU UTUĀFARE ÒROMETUA O TE
TUHAA PITI**

VĀHI

Fāriihau i Matatià - Punaauia

I TE

26-31 no Âtopa 2008

renis le 05/11/2009

Âpaparaa parau

Te tarena òhipa.....	iii
Te mau ùtuāfare òrometua o te tuhaa 2 i âmui mai	iv
Te mau rautī.....	v
Te mau ùtuāfare òrometua o te tuhaa 2.....	vi
Te mau faaiteraa	
Tefana i Ahurai.....	1
Punaauia.....	8
Tiàiti.....	15
Vaitiare.....	17
Paparā.....	21
Mataiea.....	25
Papeari.....	29
Vairaō.....	32
Teahūpoo.....	36
Te mau haapiiraa	
Te mau tumu o teiei iòa « Etārētia Porotetani Māòhi.....	39
Te mairiraa iòa.....	44
Te tahi atu mau tatararaa i te parau o te mairiraa iòa	47
Tuatāpaparaa i te Tenete 2,19-20	47
Te iòa : mairiraa/toparaa iòa, faaiòaraa	49
Te Māòhi	53
Te porotetani	57
Te porotetaniraa e te ture (i te Tuhaa Piti).....	58
Etārētia.....	61
« Outou te miti no te Fenua ».....	63
Te tereraa o te rururaa.....	70
Monire 27 no Âtopa 08.....	70
Mahana piti 28 no Âtopa 08.....	81
Mahana toru 29 no Âtopa 08.....	98
Mahana maha 30 no Âtopa 08.....	109
Mahana pae 31 no Âtopa 08.....	119
Te mau himene.....	120

Faaineineraa Tāmau i te mau Utuāfare Òrometua o te Tuhaa 2
I Fare Hau, Matatiā, i te 26-31 no Atopa 2008

TE TĀRENA ÒHIPA

	TĀPATI 26	MONIRE 27	MAHANA PITI 28	MAHANA TORU 29	MAHANA MAHA 30	MAHANA PAE 31
Rautīraa	MĀÒHI Tehaapapa	POROTETANI Manaèna/Taoàhere	ÈTĀRĒTIA Natupuài mā/Iotua	MĀÒHI Tehaapapa/Maehaa	POROTETANI Manaèna/Taoàhere	ÈTĀRĒTIA Natupuài mā/Iotua
06.00-07.30	Taoferaa	Āmuiraa Reupena	Āmuiraa Teānini	Tamarii Ōutumaoro	Ātitapu	Fariihau
07.30-08.00	Pureraa	Faatura mā	Taitapu mā	Marii mā	Vaetua mā	Taaroarii mā
08.00-10.00 Haapiiraa		Te māiriraa iōa	Te hinaaro o te Atua i te Māōhi	Te hinaaro o te Atua i te porotetani i teie mahana	'Ōutou te miti o te fenua'	<i>Hīōraa āmui TŌMITE-RURURAA</i>
10.00-10.15	Faacearaa					
10.15-12.15		Etārētia Porotetani Māōhi	Te hinaaro o te Atua i te Māōhi	Te hinaaro o te Atua i te porotetani i teie mahana	'Ōutou te miti o te fenua'	<i>Haafaufaraa TŌMITE-RURURAA</i>
12.00-14.00	Tāmāraa - Faacearaa					
14.00-15.00 Faaiteraa a te fenua		Punaauiā (Faatura mā)	Teahupoo (Tāpaō mā)	Tefana i Ahurāi (Tehaapapa)	Mataiea (Vaetua mā)	
15.00-15.15	Faacearaa					
15.15-16.00 Faaiteraa a te fenua		Paparā (Vaetua mā)	Vairāō (Taitapu mā) Te māi pōria e te ōmaha tihota (Taote Tetaria e Lo Tai)	Tiāiti (Taaroarii mā) Vaitiare (Mārii mā)	Papeari (Nohoarii mā- Natupuài mā)	
17.00-19.00 Tāmāraa	<i>Fāriiraa a te āpooraa tiātono no Punaauiā</i>	Āmuiraa Reupena	Āmuiraa Teānini	Tamarii Ōutumaoro	Ātitapu	
19.00-21.00 Putuputuraa Tōmite	<i>Farereiraa Tōmite- Rururaa</i>	Putuputuraa Tōmite				

TE MAU ÛTUĀFARE ÒROMETUA O TE TUHAA 2 I ĀMUI MAI

		Tāpati 26	Monire 27	Mahana piti 28	Mahana toru 29	Mahana maha 30	Mahana pae 31
1 2	Faaa	Toko mā	Toko mā	Toko mā	Toko mā	Toko mā	Toko mā
3 4	Punaauia	Faatura mā	Faatura mā	Faatura mā	Faatura mā	Faatura mā	Faatura tāne
5 6	Tiaiti		Taaroarii mā	Taaroarii mā	Taaroarii mā	Taaroarii mā	Taaroarii mā
7 8	Vaitiare	Mārii mā	Mārii mā	Mārii mā	Mārii mā	Mārii mā	Mārii mā
9 10	Papara/Mataiea		Vaetua mā	Vaetua mā	Vaetua mā	Vaetua mā	Vaetua mā
11 12	Papeari	Nohoarii mā	Nohoarii vahine	Nohoarii vahine	Nohoarii vahine	Nohoarii vahine	Nohoarii vahine
13 14	Vairaò		Taitapu mā	Taitapu mā	Taitapu mā	Taitapu mā	Taitapu mā
15 16	Teahupoo		Tāpaò mā	Tāpaò mā	Tāpaò mā	Tāpaò mā	Tāpaò mā
17 18	Toahotu	Mārama mā					

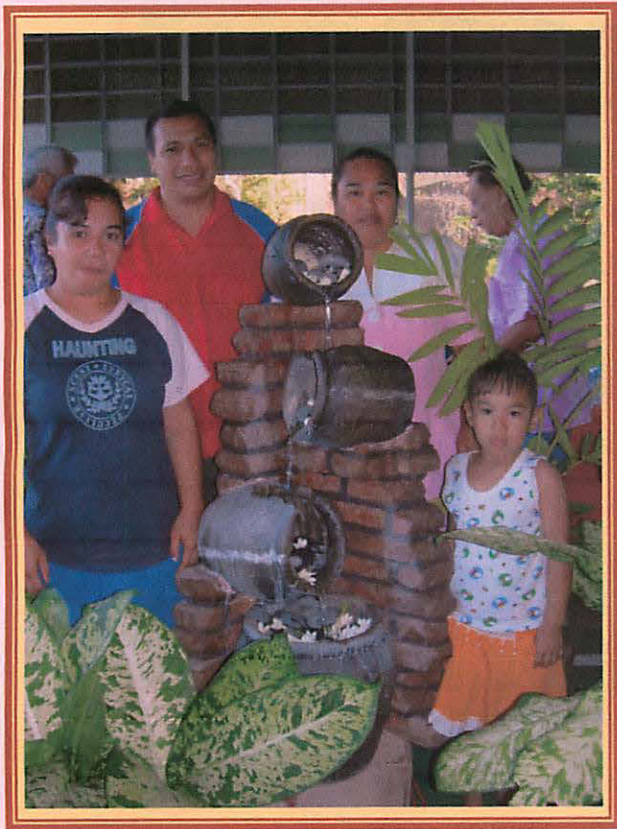
TE MAU RAUTĪ

PUPU POROTETANI	HOIÒRE Joel	TAOÀHERE òrometua
	TUPAIA Henri	MANAÈNA òrometua
PUPU ÈTĀRĒTIA	MAHAA julien	IOTUA òrometua
	TARIHAA Lucien	NATUPUÀI òrometua
	TAHUAITU-TARIHAA Céline	NATUPUAI vahine
PUPU MĀÒHI	TEURURĀI Jean	TEHAAPAPA òrometua
	TAĪRUA Robert	MAEHAA òrometua
HARUHARU PARAU	FAUA-TUFARIUA Emma	

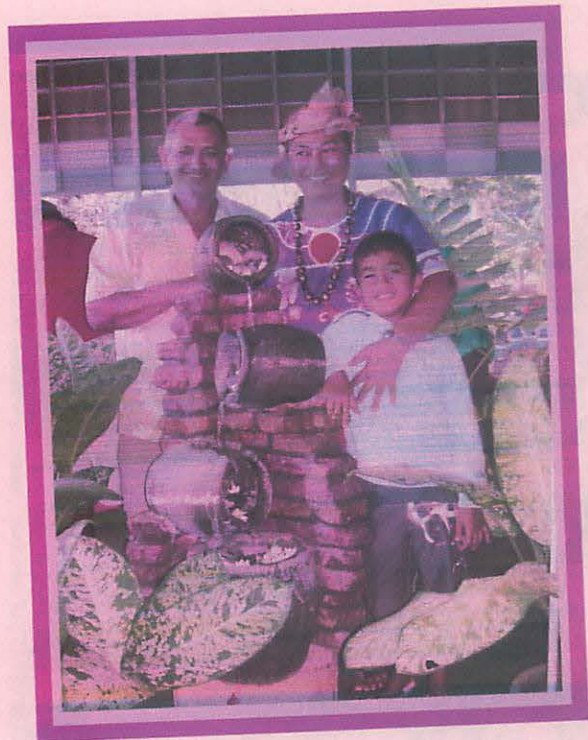
TE MAU ÛTUĀFARE ÒROMETUA O TE TUHAA 2

PĀROITA	UTUĀFARE	ÒROMETUA
FAAA	Ngatokoitu a ONGOUA Ngari a ONGOUA	Toko
PUNAAUIA	Mitema a TĀPATI Rolande, Phoebe a NAEHU	Faatura
TIĀITI	Guido a TOOFA Elvire a HUUTI	Taaroarii
VAITIARE	Endy a TAIARUI Gerida a TEHEIURA	Marii
PAPARĀ	Adrien a FLORES	Vaetua
MATAIEA	Jacqueline a TIARII	
PAPEARI	Terani a TEINAURI James a TIHOPU	Nohoarii
TOAHOTU	Mārama a TEFUAITEROI Tevaite a TEUIRA	Mārama
VAIRAŌ	Clet a TEHUIOTOĀ Germaine a VAHINETUA	Taitapu
TEAHŪPOO	Médérique a TAPAŌ Turia a FAUA	Tapaò

TE MAU FAAÌTERAA

THE MAU FAALITERA

TE PARAU O TEFANA I AHURAI

vauvauhia e Tehaapapa òrometua

I mua o TETAHA te iòà o teie fenua. Te vāhi i reira te rā e taha ai i te fenua, o Hitiaa e hiti ai te rā.

O TEFANA I AHURAI te iòà o teie fenua i muri mai. No te upootiàraa to na àito Taumata i te tataùraa ahimāa i faatupuhia e te arii i Taupō (Tīpaerui). I te tuōraa te mau teuteu a te arii : Ua polā te arii. Ta Taumata te māa tei tae na mua i te arii. E mea patia noa te rima i roto i te ahimāa no te rave mai te māa, te ùteùte noa ra te ôfai. I parau ai te arii : “Te faariro nei au ia òe ei mata no ù, o òe ta ù mata te mata nevaneva hiòraa i te mau àito rātere. Te faaau nei au ia òe i to òe vitiviti mai te Teà ia fanahia ra e te veàveà o to òe rima mai te ahu o te mahana. I teie nei eita atu ra òe e parau-faahou-hia o TETAHA, o TEFANA i te rima veàveà mai te ahu o te rai ra i parauhia o TEFANA I AHURAI.”

O FAAA te iòà o te fenua i muri mai e tae roa i teie mahana no te mea ua ìtehia e fenua aa roa. E moti Papofai i te hitià o te rā e tae atu i Fanatea i te tooà o te rā.

Te pehepehe o Pāpofai

Auē te pape no Papofai e, e pihaa no taù âià e

Tei Vairutu e Vaititārava

E parau mātutu te nā e

Outuàramea i te tai paaina

Pinaì te òto Tōrea e

Pinaì na uta, pinaì na tai

Mau aè i te ava Toàta e

Tei Rautea iti, tei Rautea rahi

Nuutere te ana maò ra e

Ua tãòtiàhia o Tefana i uta e te mau mouà o Marau, Taaretu, Hauti, Mamanu. Ua tãòtiàhia i tai e te ava Toatā e te ava Veo.

Tefana i Ahurāi

Ua parauhia teie fenua o Tefana i Ahurāi

O te fare matahiapo

O te fare tuaana Manotahi rahi e

O te fare teina Manu ūra e

Tefana teie i te rima veāveā e te mata nevaneva

Taumata Tefana i Ahurāi e.

Te mau tuhaa o Faaa

Na tai

1. Taupō, o Tipaerui
2. Hititai na te hopeā o Taupō e tae atu i Hotuārea, e mau fenua piri i te miti
3. Papehauā
4. Te pupu Toofā
5. Fanatea

Na uta

1. Pāmatai
2. Puurāi

Te mau pape e āpoo pape

Papofai : tei roto i te parking o te Clinique Paōfai

Taupō

I Auac o VĀitoto aore ra Vaitōtō.

Te pape o Faafaateiore, te fenua i mua atu ia Cash i pihai iho te fare scout i te pae poroumu.

I Hotuārea, ua tapuhia te iōa o te pape. E au rā o **Hotuarea** atoā te iōa o te pape.

Papehauā i te fare òire

Apaàparāau i tai i te pae Setil

Vairemu i raro mai i te vāhi e hoohia ra te māa i te pae poroumu.

Tavararo

Vaiāoa i mua rii atu i te Station Total.

Piàfau

Vaituparere, o Vaitairere i te matamua ra. Te haamataraa o Fanatea e tae roa i te òtuè.

Te pape i Bel Air o **Punaau** i reira te faaruè-raa-hia te au o Puna.

Vairai, e pihaa i roto i te miti i Beachcomber. Te parau-atoà-hia ra tei pihai iho ia **Vaituparere**.

Puurai

Teie to na pehepehe

Tei Hotuarea to ù hiò-raa-atu

Ua faatiàtià te tara e

Ua faatiàtià te tara o Taaretu

Ua hei i te hei pua ra e

Pua iti noànoà te hupe tere ra

Mau aè te Pare Hauiti e

Hauiti, Haumāriri

No òe Tefana-i-Ahurai e

Tāhīri noa mai o to na noànoà

Ua para te fara i Puurai e

Teie to na paripari

Mouà tei nià o Mārau

Tahua tei raro o Hopeùme

O Mitiaùra te pape

O Ativaa te marae

Te Pupu Toofa

Teie to na paripari

Mouà tei nià Taaretu

Tahua tei raro o Outuàraia

Te òtuè o Outuàramea

Tavararo te pape,

Vāhi hopuraa no te mau tapairu

O Tefana i Ahurai te marae

O Tetaiùra te ava terehia mai nā tii faateni pòura iti e

Tuitui na mata o Ativaa piri aè te Pupu toofa

Tei te rua pahu te poro te tahua

Puna ora te vai toètoè

Te pehepehe o Vaituparere

Auē te pape Vaituparere e

E vai toètoè mau ā e

E Toèrau rii te matai e

Taraoha atu nei hoì au e

Te òtoòto ra nā Manu ùra ra

E au te anau tamarii e

No roto roa mai i te tai anoano

I Fanatea mau ai e

Tei Vaituparere ra tei Vairai e

E vai hopuraa o no ù e

Fanatea

Teie te tahi pehepehe to na

Fanatea teie i te repo àrarea

Fenua o te mau tupuna e

Mai te ôtià te Oropaa ra

Piri aè te pupu Toofa e

Mai te moana rahi paruparu nei e

I nià Atiufara e

Ua heihia òe i te hei porohiti

Te maire o Matatià e

Mouà tei nià Hauti rahi e

To na paripari

Tahua tei raro Tauaa e

Outu tei tai Tataa iti e

Tiàraa no Pai

I te patiaraa ta na ômore

I nià ia mouà Puta

O Piafau te pape

O Vaituparere te pihaa

O Tauvaa te tatahi

Teie to na pehepehe

Ei nià mau ra Fanatea ra

Ua hotaratara te manaò e

E vāhi haruraa vārua o te pō

Paaina te miti Veo ra e

Paaina noa mai te miti Veo ra

Ua reva tei herehia ra e

Te hoìraa mai o Teutaa iti e

Ua inu i te tai àvaàva

E mau parau teie o Tefana i Ahurai i te rima veàveà e te mata nevaneva.

Terā mai te parau i horoàhia mai e te tahi mau taata no Tefana tei here i to rātou fenua e to rātou parau. Na teie mau taata e faaineine nei i te mau paripari fenua ta te mau tamarii o te Haapiiraa Tāpati aore rā te Uì āpī e rave e te mau himene ruà e tārava no te fenua.

E mau parau teie tei tauturu ia mātou i te māmaramaramaa i te huru o teie fenua e to na nūnaa. I te iòà o to ù ùtuafare, te faahoì nei au i teie faufaa i roto i te mau ùtuafare òrometua o te Tuhaa 2, to ù mau hoa rave òhipa. Ei haamanaòraa i te tau i haere mai ai mātou i te Tuhaa 2. Teie te mea i roaa mai. Ia maitaì te imiraa e te faoraraa i to tātou parau.

Fāriihau i Matatia 29 no Atopa 2008

Te tahi parau no Faaa i haaputuhia e Taoàhere òrometua

Teie i raro nei, te tahi faatiàraa parau tē riro i te tauturu i te tuatāpaparaa no nià i te parau no Faaâ i parauhia i mūtaa roa aè nei e, o Tetaha, ia au i te paripari fenua i horoàhia mai na e Tahaapapa òrometua i te faaineineraa tāmau o te òrometua Tuhaa 2 i tupu na i Fariihau-Matatià...

HOTUAREA te Outu FAATAHATAHA

E parau teie no te tamaiti huiarii ra o TITI-HOROHORO-NUI e ta na ômore manamana, o TE-ÔMORE-I-TE-PĀ-ĀIĀI-A-VAHA.

Ia tae i te mau mahana e tupu tià ai te rā , e aita â te raì e faarumaruma, e tià te tamaiti arii ra, o TITI-HOROHORO-NUI no HOTUAREA i nià i to na ôutu , e i reira o ia e faatahataha ai, e hipahipa ai i te faataharaa o te rā , oia hoì, i te toparaa o te rā. E vāhi tano maitaì teie, aita e faapiapiraa no te hororaa o te rā, mai to na hitiraa e tape noa atu ai. No reira, e hiò taua tamaiti arii ra i te hitiraa o te rā e te parau i roto ia na e, e ìte maitaì hoì o ia i te raì marie, e e mahana pouri, e tāpeà o ia i ta na ômore e e pātia o ia i raro, i te muaraa o taua ôutu no na ra , e na taua ômore ra e faaìte mai i te huru o te tiàraa o te mahana, mai te poi-poi e, e tape noa atu.

I reira o ia e taiò ai ei hea toparaa, mai te hoê e tae atu i te âhuru mā piti o te taiò, i muri mai e faanaho o ia i te mau ôfaì na te aratià; mai te tumu iho o ta na ômore e tae roa atu ai i te tau ātea, o te ôfaì hoê ia, ia âhuru mā piti mai te tahi pae o te ômore, e taa atu te âhuru mā piti raa i te tahi pae. I hiti o te rā i to na hitiraa, i reira taua tamaiti arii ra e haamata ai i te taiò, mai te ôfaì i te tau ātea mai e tae roa atu i te ôfaì i raro iho i te tumu o ta na ômore ra, ua tià ia i te âhuru mā piti raa o te ôfaì, ua tano ia i te avatea, te tià-mau-raa ia o te rā. Na reira hoì ia faaòpa te rā i tai, e haamata

o ia i te taiò mai te ôfai matamua e vai ra i te tumu o te ômore ra e tae atu i te ôfai i te tau ātea , ua tano ia i tona māiriraa.

Oia ia, ua riro mau na teie ôutu no HOTUAREA o tei parau-atoà-hia na te Ôutu "FAATAHATAHA" i tahito roa ra, ei vāhi hiòraa i te hitiraa o te rā e to na toparaa. E te ioà o te mārae o taua tamaiti huiarii ra i nià i taua ôtuè ra ,o "MARUTAHA" ia , oia hoì, ua marumaruru e ua taha te rā.

TE PARAU O PUNAAUIA

Vauvauhia e Faatura òrometua

PARIPARI NO PUNAAUIA

E MOTI I TE FANATEA I TE PAE ÀPATOÈRAU
E HAERE ROA I TE VAI EHUEHU I TE PAE APATOÀ
O MANOTAHI TE MATAÈINAA TAURAA O NĀ MANU ÛRA O TE OROPAA
TEI PARAUHIA I TEIE MAHANA E O PUNAAUIA
E MOUÀ TEI NIÀ O OROHENA
E TAHUA TEI RARO O MANUA
E ÒUTU TE TAI O NUUROA
TE MARAE TAPUTAPUATEA MAROHIA E TE MARO ÛRA
TE MAU ÀITO TUIROO NO NĀ PORO E HĀ
TIÀRAA IA NO TOU ARII O TETUANUIEMARUAITERAI
O VAI PARAOA TE PĪHAA
E VAI NAUERAA NA TE TAMA
O TEÀITAPU TE FARE ARIOI
FAATEREHIA E PUAHAHA
O PUNAAUIA TE FARE ÀIRAA ÛPU
FAATEREHIA E TEIHOARII
TE MITI O TERUAPU TE TUURAA ÒRARE O TEÌRĪRĪ
TE AAU O AVAAVAMOI TE TAU O FAATORAI
MĀPUHARAA TE VAI RAHI O PUNARUU
TE MOANA O TAITAMANU E O TEFAAÛPOO
TE ĀPOO AĀHI O TOAROA VAIRAA MĀA
VAIRAA ORA NA TĀUA E PUNAAUIA

Te tahi mau manaò i horoàhia

I te haamataraa te parau o Punaauia, eere roa atu teie i te òire. E parau rā teie no te tahi àito no Tevaitai i ta te tahi pae faatiàraa. I ta te tahi pae faatiàraa, e taata Maiào tei tae mai i Atahuru nei, tei faauehia atu ia na e haere i mua i te Arii. E no te mea hoì e, aita teie àito i mātau i te auraro i te faaueraa a te tahi, aita roa o ia i fārii i teie faaueraa. I tūpaihia atu to na taa, i parauhia te vāhi i reira taua òhipa i te tupuraa e, o Taapuna. Oia hoì te taa o Puna. I àfahia atu o na i roto i te tahi faa i ruuruuhia ai. I parauhia taua faa ra e tae mai i teie mahana, o Punaruu no te mea i reira teie àito i te ruuruuraahia. Mai reira to na hopoiraahia i nià i te marae i Taputapuata e vai i te òutu no Nuuroa i auhia ai. Te tahi parauraa, auvihi, te auraa mea èuhia. I topahia te iòa o te marae Taputapuata no Nuuroa o Punaauia. Mea na reira mai teie iòa o Punaauia. E rave rahi te mau iòa i manaòhia e i parauhia no teie òire parau rahi. E tano rā ia faahitihia te parau no Temanotahi oia o Punaauia, e te parau no Temanorua oia o Paea. E iòa òtahi rā to raua i te mātamura ra. Oia hoì o Atahuru.

I teie mahana, ua fārii ihoa ia te nūnaa i teie iòa eere ānei no te mea e iòa i haamanahia e te tivira. I nià rā i te tiàraa mau o te parau, e marae mau ia o Punaauia no Nuuroa.

E tano atoà ia haapāpūhia e, te fare pureraa porotetani mātamura roa i faatiàhia i Manotahi tei Nuuroa ia. I te vāhi e tiàhia ra e te fare vairaa tauihaa tahito i teie nei. Tei reira atoà hoì te tiàraa o te marae Taputapuata, oia o Punaauia i muri iho. Te na ò ra te tahi faatiàraa parau e, “Te tupuraa te Arii ei Arii i Punaauia ia, e te humeraa i te maro ùra mai ia Temoanarau mai ā e tae mai ia Pomare rahi e arii nei i reira. E te tupuraa o te iho arii i Punaauia ā e te amuraa i te hui arii i te mau fenua atoà i Tahiti nei, mai ia Punaauia mai ā. I mua i teie huru faatiàraa, e tano tātou e parau e, e òire ôpu huiarii teie. Te auraa, e puna teie no te faatereraa hau fenua.

I te pae hoì no te haamoriraa atua. No teie marae Taputapuata i Manotahi nei, i hiti ai te maa reo iti ra e, “E vāhi raa te marae, te Marae nei te moà e te hanahana o te fenua, o te teòteò ia o te mau taata o teie mau fenua, o to te fenua ia ùnaùna te Marae, e aorai i pupuhia na te Atua”. I mua i te parau no te iòa o te Etārētia Porotetani Māòhi, e i mua hoì i teie mau parau iti heheuhia mai no teie vauvauraa, e ia àpee noa tātou i te òhuraa o te tau, te ìte noa ra tātou e, a tahi, te mahereraa, eiaha noa te tahi mau parau faufa roa no te oraraa e te tiaturiraa o te taata, te tahi atoà rā mau faufaa tupuna, e te faufaa ora a te Atua i vaiho mai ei ora no teie nūnaa.

I teie mahana e òre roa e tià ia tātou ia faaite i te èvaneria o te Aroha e te Here o te Atua i teie nūnaa mai te mamu noa i mua i te mau òhipa tano òre e ravehia ra i Punaauia o tei faaite noa mai i te vāhi ateatea, te parau no te faaòre-roa-raa i te tiàraa fatu fenua o teie nūnaa. E eere ānei hoì e, te fenua te èvaneria ora ia a te Atua. Ia ère te taata i te fenua, ua ère atoà o ia i te ora. E tano roa atu ai tātou i teie mahana ia haapāpū e, te rahi o te àti e te pohe o te nūnaa no Punaauia, no te faaèreraahia o ia i to na ora.

Mai to māua parahiraa mai i roto i te pāroita no Punaauia nei, ia tamata noa mātou e te àpooraa tiàtono i te haafaufaa e i te faahoì faahou mai i te tahi mau iòa tumu o te fenua i roto i te mau âmuiraa a tae roa atu ananahi i roto i te paroita Tiona i teie mahana, aita e òre o Fare Ihi ananahi. A moè hoì te iòa a moè te parau, a moè te hiroà, a moè te reo, a moè te fenua, a moè atoà te ora. Te uiui noa ra ihoa hoì te manaò e, e tauturu mai ānei te iòa i te taata i te ìteraa i te ôpuaraa faaora a te Atua ia na. Na ò ihoa ia tātou i te pahonoraa e, E. No te mea hou te Atua a faaue ai i te taata e mairi i te iòa, ua na mua o na i te rave i te reira òhipa. Ua ateatea ra i mua ia tātou nei e, ua rave atoà te taata i ta na mairiraa iòa i nià i te fenua. Ia rave noa mai hoì tātou i te parau no Porinetia farani te iòa ia a te papaa o tei fārii maitahia i teie nei e te fēia e paipai noa ra i te parau o teie hau àifenua. Te uiraa rā teie ia: Aita ānei, teie iòa i tumā i te iòa ta te Atua i horoà i to tātou huitupuna. Pahonoraa Oia. E aha te iòa ta te Atua i horoà no teie nūnaa; E Māòhi. Te na hea nei hoì tātou. Fenua Marite nūnaa Marite. Fenua Farani, nūnaa farani, fenua àfirita nūnaa àfirita. No te aha paì ia e, e nūnaa Māòhi, e fenua Porinetia.

I roto i te vāhi e òhipahia nei, ua fārii te àpooraa tiàtono e faahoì mai te mau iòa fenua i reira te mau fare âmuiraa i te faatiàraahia. Ore noa atu ai e riro ei iòa fare, ia riro rā ei iòa no teie pupu taata o tei tāhoè i to rātou parau i nià i te fenua i reira rātou i te oraraa. Ei raveà rā te reira no te faaìteraa e, e tāamuraa to rātou parau e te parau o to rātou fenua. E aita atoà hoì to rātou e parau i rapae àu mai i te fenua.

Te piti o te òhipa i haamatahia i te rave i roto i te haamoriraa, o to te taata ia tiàraa atu i mua i te Atua mai te faaìteraa atu ia na i to na tiàraa tamarii na te fenua. E faahoì te huifaaroo i ta na haamaitāraa i te Atua rahi o to na aroha e to na here ta na e fanaò noa ra, ta te fenua hoì e faaite na ra aore e mahana tuua.

MATATIA TOU FAA
AUE HOI ÒE MATATIA E
RAURAU NOA HIA ÒE
I TE UNAUNA A FAA
E TE HUPE TÒETÒE
ANAANA NOA MAI
TE HIHI MAHANA
I TE MAU POIPOI ATOA
TUPU TUPU NOA MAI
TE MAU TIARE RAU
E TE MAU MAA ATOA O TE FENUA
UA TAHE NOA MAI TE ANAVAI PAPE
TUMU O TO ÒE RUPERUPE
OAOA NOA TE MAU TAMARII
I TE PAPE ORA
NO TE PAPE TAHE ATU
I ROTO TE TAI MOANA NO TEFAAUPOO
TEI FAATENITENIHIA E TE HUITUPUNA
TEOTEORAA NA TE MAU TAMARII
HEEHEE NOA MAI I TE ÌRIATAI
I TE AVA RAHI NO TAAPUNA
HÒE HÒE NOA MAI TE MAU MAA
NA TE ARE O TE MOANA NINAMU
O TEI HOROA MAI I TE MAU HOTU RAU
HAAPEURAA NA TE HUITAMA NO TAAPUNA
IA ORA TOU FAAITI O MATATIA

FAIRAA FAAROO

O òe te Atua i rahu i te rai e te fenua e ua horoà i te reira ei ora no mātou: O te mea ia mātou i fai ai e: e Metua Òe no mātou. O mātou ta Òe mau tamarii; te mau tamarii i fanauhia e teie fenua; te mea ia mātou i parauhia ai e; Tamarii Outumaoro; Tamarii Taapuna; Tamarii Manotahi; Tamarii Atiue; Tamarii Punaruu; Tamarii Teone a nini; Tamarii Maru a pō; Tamarii Atehi.

Ta mātou ia e tiàturi pāpū nei.

Ietu Metia ta Òe Tamaiti; to mātou Faaora o tei haapāpū noa mai na e, tei rotopū mau Òe ia mātou e tae noa atu e te hōpeà o teie nei ao.

Ta mātou ia e tiàturi pāpū nei.

To mātou Māōhira; e tupuraa ia no to Òe hinaaro e ia ora hope hoì mātou i te reira; o to Òe ia hanahana.

Ta mātou ia e tiàturi pāpū nei.

Mai ia Òe i tāhoê ia mātou i o nei i teie mahana; e tāhoê faahou Òe ia mātou to Òe nūnaa:

Ta mātou ia e tiàturi pāpū nei.

E faairi Òe ia mātou ei mauhaa no te faatupu i te Parau mau e te Hau i to mātou fenua.

Ta mātou ia e tiàturi pāpū nei.

E te Metua i te rai hāmama noa e; a faairi i ta Òe Parau ei ramepa e tūrāma i to mātou nei orāraa. Farii mai ia mātou i te Here o to Tamaiti, te Māramarama e te Ora o teie nei ao.

HIMENE

PEHEPEHE HOÌ TEIE FAAINEINE TAMARII PUNARUU
NO TE TOMORAA TE ÂNANI I NIÀ I TE TAMANU
REO ITI FAATENI NO TE ÂPOORAA
A HAERE I MUA
UA HITI TE MĀRAMARAMA I NIÀ
IA ARANUANUA E
E TAHĪRI NOA MAI TE HUPE PUNARUU
AUĒ RA O TE AU RAHI E
E TĪRAHA NOA MAI OROHENA
TE MOUÀ NO TE FENUA NEI
IA TĀPOĪHIA O IA I TE ATA
HURU RAU NO TE FENUA NEI

PARIPARI FENUA

TAAPUNA I NIÀ, TAAPUNA I RARO
OROHITI I TE TOPARAA A TE HUI TUPUNA
NĀNĀ ATU NA I TE PAPE E TAHATAHA NOA MAI RA
E PĪRI TEIE NO TO U AIÀ
MOUÀ TEI NIÀ O MARAETEPORO
TAHUA TEI RARO O FARIHAU
MATATIÀ E VAI HAUMĀRŪ
HOPUHOPURAA NO TE ARII VĀHINE
TETUANUI TEHAAMARURAI
FAATENI I TE ŌUTU RUA FARA
TŪTONU I TE AVA O TAAPUNA
E HORO I TE PĪHAA RA
TE RUA MAÒ I RARO I TAI
MAIRE RAU RII TE HEI I TE ŪPOO ARII
AUĒ IA HEI PORORIRO NOÀNOÀ NO MATATIÀ E
FAATARA I TE MANAVA ARII I TAHATAI
FAATENI I TE ŌUTU NOHORAA RATERE
ERA TE MANAÒ O TE ARII VĀHINE
UA HORO PŪPARA NOA
NA TE AVA I TAAPUNA
E TORO I ÈIMEO NUI I TOOĀ O TE RĀ
E TAU I TE TARA O TOHIEA

E OIA MAU, OIA MAU
TEI MATATIÀ NEI RĀ TE ARII VĀHINE
E HOPUHOPU AI

TE PARAU O TIAITI I PĀÈA

Vauvauhia e Taaroarii òrometua

**E PERE TE ÀITO
E PĀVERO TA OTEVE OMOTERE
IA MĀRAATEA O TE ÀITU
I NIÀ TE AO TERE**

Teie hoi te auraa ia hurihia

**E PERE TE ÀITO
E A ŌUÀ I NIÀ
PĀVERO TO ŌMORE
IA MĀRAA O TE ÀITU
I NIÀ I TE AORE**

Mai te mahana mai â i faahepohia ai te Àito e A ŌUÀ, i mǎirihia ai taua vāhi ra o AŌUÀ e tae roa mai i teie mahana.

Mai te mahana mai ā i faahepohia ai te Àito e ia mǎraa te ōmore, i mǎirihia ai taua vāhi ra o Mǎraa e tae roa mai i teie mahana.

I te taima mau a pāverohia ai te ōmore ra o TE ÀITU, ua taì uuru aè ra taua ōmore ra na roto i te aore mai te òto o te hoê tīnura, puta tià atu ai i te hōpeà o PĀROA, te vāhi mau te reira te feiā rārahi no PĀPARĀ i te tià-noa-raa, mai te maò ra te huru. I parauhia ai taua vāhi ra o TIĀMAÒ e tae roa mai i teie mahana.

Teie te reo o te arii ra TERIITAUMATATINI i nià i to na ra nūnaa:

E moti te ôtià o PAPEHUE e tae atu i te hōpeà o PAROA, te mǎiri nei au i te iòa o PERE e te iòa o ta na ōmore, TE ÀITU e teie iòa ra, o PEREÀITU.
TEIE HOI TE IÒA MAU O PĀÈA I TAHITO RA, O PEREÀITU.

PARIPARI NO ÌRIÌRI OVARU
NO VAIATU I PĀÈA

MAI VAI EHUEHU E TAE ATU I RUA O TE TOA, O ÌRIÌRI O VARU
IA FENUA TE FENUA

E MOUA TO NIÀ, O TĀNONO
E TAHUA TO RARO, O FAOFAO
E ÔUTU TO TAI, O FARE PAPA
NĀ ĀVA O PĀÈA E O MĀRAA,
TE VAIŌ E O VAITAHŌE

TE MĀRAE O ARAHURAHU
O TEVĀHITUA I PĀTEA TE ARII NUI
NA TUUTUU VEÀ, O TERAHITIARII E O PĀIRA
TE FARE ĀRIOI, O FAREROA,
NĀ ĀITO ĀRIOI, O HITA E O URI
O PIIHORO TE IÒA
TOPAHIA ATU RA TO NA IÒA
O PĀÈA NUI

TE PARAU O VAITIARE

Vauvauhia e Mārii òrometua

MĀRAA I PĀÈA

Te haamataraa o Māraa, tei te Mārae Arahurahu, e moti atu i te ana ra.

E MOUA TEI NIÀ O MAHUTAA
TAHUA TEI RARO, O TĀRURUAMOO
TAHUA FARIIRAA I TE MANIHINI
E AVA TEI TAI, O ÌRIHONU
VAI TÒETÒE TEI ŪTA, O HITIMATAÛRA I TE FATIRAA MITI
TE PUARATA I TO PAPARIÀ
TE MOUÀ NO PUTIA RA,
E ŌUTU TEI TAI, O VAINIANIA
O OTUTAHÌRI TE MĀRAE
ATUTAHA TE ÀITO

E MOUÀ TEI NIÀ, O TEFAUTEA
E TAHUA TEI RARO, O TEIVIRAHU
E TĀHORA TO NA, O PAEHAU
VĀHI HOPURAA NA TE MAU TUPUNA
E VAI INU TA NA, O FAREREÀ
E AVA TEI TAI, O TĀÀRE
E TERERAA VAA NO TE FEIĀ TAUTAI
ĀPOO ĀAHI TEI TUA, O PĀRUTU
ÌMIRAA NA TE NŪNAA NO MANUÛRA

TE PARAU O MĀRAA

I te faatiàraa a papa Fere

Te vai nei te hoê o te mau àito no Manuàra tei piihia o Momoatārauri. E tere imi i te vāhine teatea e te iringi pāheehee. Te noho ra o ia i roto i te ana o Pāroa. To na tiāi e to na pāroru i roto i taua ana ra, e puhi rahi e te ino.

Ia tāihoiho rā te mahana (hora 3 i te taharaa mahana), e hitihia te ana Pāroa e te mahana. I reira te vāhine teatea e te iringi pāheehee e haere mai ai i vaho no te taurairai i to na tino i te mahana. Hou te mureraa o te mahana, e hoī taua vāhine ra i to na nohoraa mā te āpeehea e te puhi o taua ana ra. Manaò àe ra te àito ra o Momoatārauri e ôpua e haru te vāhine teatea e te iringi pāheehee.

Te vai ra te uru ôfe i uta àe i te ana Paroa. Ua tomo o Momoatārauri i te ôfe, ua tapu e ua faatae mai i tahatai. Ua patia e ua faatiātiāhia taua mau ôfe ra i te pae miti, na tai àe taua ana ra. Ua ôtamuhia te rau meia maro e te niāu maro, èi rama. I te tiāraa o te mahana (hora 12 te avatea), ua tūtūi taua àito ra i te mau rama. E aha te ôhipa i tupu. Ua tae roa taua māmarama i roto roa i te ana Paroa. Manaò àera te vāhine teatea e te iringi pāheehee, ua òiòihia te mahana. I reira o ia i te haereraa mai i vaho mā te maere. Te taeraa te vāhine teatea e te iringi pāheehee i te vāhi papa maro no te taurai ia na, i ôuà mai ai o Momoatārauri i muri noa àe ia na no te faaapiapi te hoīraa o taua vāhine ra i roto i te ana. I reira to rāua tāputoraa huru maoro. Aita atoà taua àito i ôhie, no te heehee o te iringi o taua vāhine teatea tei parauhia te iringi pāheehee. To na iringi, mai to te puhi rahi ra o te ana Pāroa.

Te ôhipa i ravehia e teie àito, te tāviriraa te rouru roa o taua vāhine teatea ra e paruparu àe ra. I amo ai o Momoatārauri i taua vāhine teatea i niā i to na tua. I parauhia ai e : o MĀRAA, no te mea, ua māraa te vāhine teatea e te iringi pāheehee i te amohia e te àito ra o Momoatārauri. I tuu ai te àito i taua vāhine teatea ra i raro, i parau atu ai o ia i taua vāhine ra, “UA HAU TĀUA”. I topahia ai te iōa o taua vāhi ra, o PAEHAU no MĀRAA.

E MOUÀ TEI NIÀ, O TUFARARII
E TĀHORA TEI RARO, O VAIPUARII
E ŌUTU TEI TAI, O TOĀPŪ
VĀHI HORORAA NO TE PAŪVARA
PAPE TOÈTOÈ TEI ŪTA I VAIHARARA

TE FENUA O TE PĀROITA I MĀRAA

O Ierutarema to na iòà i mutaa iho ra, tei topahia e te mau òrometua matamua, mai ia Apera òr., o Panaì òr., Iteraèra òr., Tehahe òr., Puahea òr. I teie mahana, e piti atoà òrometua e faatere ra i Paea, ua topa-atoà-hia to raua iòà, o Vaitiare no Māraa e o Tiàiti no Pāèa.

Te parauhia ra, i te tau o Iteraèra òrometua, e vāhi ia Ierutarema e piti àe pāroita. Ua tupu rā i te tau o Tehahe òrometua, i te haapāroitaraa ia Pāèa e o Māraa, pārahi noa ai o Ierutarema èi pāroita metua i roto i te fare pure, areà te pāroita âpī, ua topahia to na iòà o Vaitiare, ta na vāhi haamoriraa, tei roto ia i te fare ui âpī. I te tau o Puahea òrometua, i matara mai ai te iòà âpī no Ierutarema, o tei topahia o Tiàiti. I teie mahana, nā òrometua e faatere ra i nā pāroita, o ia hoì, o Taaroa no Tiàiti e o Mārii no Vaitiare.

Ua rōaa te fenua o te pāroita i Māraa, ua ìmi teie pāroita âpī te tahi iòà âpī, o Vaitiare ia teie mahana.

I nià i te fenua o te pāroita âpī, te vai ra te mau fare i patuhia, te fare âmuiraa Tarirea e o Tanaàna, te fare òrometua e te fare pure âpī.

I roto i te mau māmīraa no te vauvau o teie fenua, e parau rahi to na. Ia haapotohia te parau, e fenua terā tei tāpoihia e tei vauvauhia e te terevete o te popaa, tei parauhia « Propriété Ahnne » e inaha, te vai ra te iòà ta te mau tupuna i topa, tei tūmāhia i nià i te mau parau fenua. Aita rā i mā i nià i tona iho vauvau. Te hinaaro nei teie pāroita âpī no Māraa e mairi i te iòà âpī, o TĪROMI. No te mea ua tūmāhia e verā mā, i teie mahana, te faÀitoito nei te Âpooraa tiàtono e te pāroita iho, e

faahoì i teie iòà i nià iho i to na vairaa, ta te mau tupuna i mairi te iòà, e ia haafaufaahia ta rātou toparaa iòà, no te mea, ua rōaa mai te tahi mau haapāpūraa. Te faaineine nei te Apooraa tiàtono ia na, no te topa i teie iòà i nià i ta na fare pure âpī e te iòà o te pāroita iho. Te auraa, eere te pāroita Vaitiare faahou, teie to na iòà âpī no teie taimē, te Pāroita Tīromi. Teie parau Tīromi, no te tuhaa pae to ù faarooraa. Te Tīromi, e taro tūpaihia, ia oti rā i te tūpaihia, e romi òe ia na, àmu atu ai, pōài atu ai i roto i te rau tī. Ia vaiiho òe no ānanahi, e hōpuehia, ta te feia paari ia e parau ra e, te reira to na monamona e to na maitai, i reira o na e parauhia e, e Poi, ta òe ia māa no te mahana taatoà.

TE PARAU O PAPARA

vauvauhia e Vaetua òrometua

Teie te tahi mau parau no Papara Nui :

Mai te mau tuhaa fenua atoà o te Ao Māòhi nei ta te Atua Metua i rahu, e parau to Papara, e āaì to na, e pehe to na, e pū mārāe to na e e Atua to na.

E moti i Teavaro i te hitia-ò-te-rā, taà atu ai o Mataiea, e e hope i Vainiania i te tooa-ò-rā, taà atu ai o Pāèa, o Papara ia fenua i vai na, e te vai nei e e vai ā a tau e a hiti noa atu.

Teie tona paripari :

O Papara e moè ra i te ahināvai

O Papara Nui a oro huà reà

Òe te vai ia Tai-au

Taai nā i te horo i paepae ìrìrì

E manu vau nei, e Teva,

E Teva i te ūa, e Teva i te Māmari

Māmari iti no Oro hua reà

A tuu i te vānaa e pehe ai

Tei Papara te tupuraa o te toa,

No te toa manahune

O Oropaa, toa i Fenua-ùra

O mere a te ūa i Anā

O Rua-roa, O Papara

O te Māvae tua nana

O Papara hoì te tauira i te potii

O Papara e moè ra i te ahinavai.

I parauhia na Papara i tahito ra e, o Rua-Roa, te auraa, e piti roaraa. I taua tau ra, te vai ra te atua Oro e to na mau tahuà. E no te mea e, e fenua ūa o Papara, ua fiu roa te nūnaa i teie fenua o Rua-Roa i te mea e e tōpa tāmāu te ūa e te maraàmu toètoè. E mea roa te tau ūa, eita te hihi o te mahana e hiti mai.

E māo te ūa i te tahi atu mau tuhaa fenua e tāpiri mai ia Papara, areà o Papara, tei roto noa ā ia i te ūa, te moè noa ra ia i roto i te ahinavai, oia hoì, i roto i te rūpehu. E tataipiti roaraa o te tau ūa, i parauhia ai e, o Rua-Roa, e piti roaraa o te tau ūa.

Ua fārerei te mau tahuà i te atua no te ani ia na, ia tauihia teie tau ūa e te maraàmu toètoè. Ia horoàhia mai te tau maitai e te māhanahana. To rātou manaò, ia faaòre-roa-hia te ūa. Teie te pāhonora a te atua, Eiaha e faaòrehia te ūa e te matai. Te iòà rā o te fenua tē tauì, e māiri i te tahi iòà âpī. E teie te iòà ta te atua i tōpa i nià i teie fenua o Rua-Roa, O Papa-Rā. Te auraa, te papa tiàraa, aore ra vairaa o te rā. O Papa-Rā te iòà âpī. I muri mai, ua parau-âfaro-noa-hia e, o Papara e tae roa mai i teie mahana.

O Papara, e toru tuhaa e vai ra i roto ia na.

I te hitià-ô-te-rā, tiraha noa mai o Taharuu. I parauhia na i tahito ra e, o Aoropaa. No roto mai i te toa pūai. E teie to na paripari:

E mouà teitei, o mouà Tamaiti

E tahua to raro, o Poreho

E ôutu tei tai ,o Manomano

Te tià noa mai ra te Mārae ra, o Mahaïātea

Vai tahe noa o Vai poea e o Fariiòre

Raàraà te fare àrioi, o Titi-Putā-Roa

Tiraha te ava, o Faareàreà

O Taharuu ia i to na vairaa.

I teie mahana, ua topahia teie iòà i nià i te tahi âmaa uì âpī o te pāroita Papara, o Taharuu Nui.

I roto i teie tuhaa no Taharuu Nui, te vai ra teie fenua e parauhia ra e, o Toàraì. E iòà teie no te tahi mārae. E ua maìrihia teie iòà i nià i te tahi atoà pupu uì-âpī, te uì-âpī no Toàraì.

Te toru o te tuhaa i roto ia Taharuu, o Faaruaòfe ia, te auraa, te faa vairaa no te òfe. E te amohia ra teie iòà e te tahi atoà pupu no te feia âpī, o Faaruaòfe. Te maha o te tuhaa i roto ia Taharuu, te fenua ia tei maìrihia i te iòà ra o Pāniora. To na auraa, e vairaa māa, e vairaa ora. Te amo-atoà-hia ra e te tahi atoà âmaa uì-âpī, Te uì-âpī no Pāniora.

I te tuhaa i rōpū o Papara, te raaraa noa mai ra o Tetià, oia hoì o Vaitiare i teie mahana.

Teie to na paripari:

E mouà teitei o te Ara-Tapu
E tahua to raro, o Hotu-Maru
E òutu to tai, o Taùe
O Mataòà e o Matarehu nā mārae
Vai tahe noa o Vaipoèa e o Mateoro
Raaraa te fare àrioi o Terehe.
Tiraha nā ava o Rairoa e o Toàpiro.

O Terehe, e vahi tauraa no te mau manu, i rau ai to rātou òtoraa.

I parauhia ai teie fenua e, o Tereheamanu, te iòà ia o te fare Heivaraa a te uì-âpī no te pāroita Papara, e te fenua e tiàhia ra e te fare pure, o Apatea ia. O Vaitiare, te iòà ia e amohia ra e te tahi pupu uì-âpī.

I roto atoà i teie tuhaa no Vaitiare, te vai ra teie faa tei parauhia e, o Ahuriao. O Ahuriao te iòà ia o ta tahi âmaa uì-âpī.

I te pae i te tooà o te rā, otiàtià noa mai o Tiàmaò. Ua tià te tara o te maò. Teie to na paripari:

E mouà teitei o Temaeva Tutui
E tahua to raro, o Tukurumāiore
E òutu to tai, o Mānunu
O Òuturau te mārae,
Vai tahe noa o Vaiāau,
Raaraa te fare àrioi o Titi Puta Roa,
Tiraha te ava o Teàiti, e aore ra o Teavaiti
I parauhia e o Tiàmaò.

E parau teie no te Àito tuiroo ra o Tama Teina, e to na tāura e maò ia. I parauhia e, o Mara, te iòà ia o teie tāura. I roto i te tahi taime fifi, ua ani o ia i te tāura ia tauturu ia na. E ua pāhono mai te tāura i ta na aniraa.

I tià ai o ia i nià i te tua o taua maò ra, mā te tāpeà nā rima i te tara o te maò. I parauhia ai, o Tiàmaò. Aita atu ra i parau-faahou-hia e, o Tukurumāiore, o Tiàmaò rā e tae roa i teie mahana. Tiàmaò, te iòà ia o te āmaa uì-âpī e vai ra i taua tuhaa ra.

Eiaha mai te mea e, ua hope te parau o Papara i roto i teie vauvauraa parau, aita roa atu ia. Te mea rā e faÀitoitohia nei, ia ìte ia te uì o teie tau i te āai o teie tuhaa vaamataeinaa ra o Papara.

Ia haamaitaihia te Atua Metua te Tumu Nui no ta na tauturu e tei faaite mai i te rahi o to na Aroha e to na Here ta te fenua e mau ra. No na te HAU, te MANA e te HANAHANA.

TE PARAU O MATAIEA

Vauvauhia e Vaetua òrometua

PARIPARI FENUA

E vai no te ùriri i parauhia ai e, o Vaiùriri
O Vaiùriri i terā ra tau, o Mataiea i teie mahana

Mataiea i te mata i te éa eiaha e fāriu

Eiaha e hiò i muri.

E mouà to nià o Tetuferā,

Vairaa no te remu ùra.

E tahua to raro, o Tehoro.

Tārava noa mai te Motu One.

Hiò aè ra vau i te hiti o te rā,

Tiraha noa mai o te Aifā,

Te ava ia no to ù āiā.

PARIPARI FENUA

E mouà to nià o Tōrea,

Vāhi nohoraa no te nūnaa.

E tahua to raro, o Ahototeina,

E vāhi faaineineraa na te nūnaa,

E faateniteni ai i to rātou Atua.

Hiò àe ra vau i te Otuè taihia,

E vāhi hevaraa na te mau vāhine

E na te mau honu Paipai.

Hiò hiò àe ra vau i nā Toà Maehaa,

Vairaa no te mau iā huri ava.

Tiraha noa mai o Toà Maò,

Vairaa no te mau maò.

Anapa te miti Rautīrare.

Te parau o Mataiea

I roto i te tuhaa fenua e parauhia ra o Teva-i-uta, te vai ra teie mataèinaa ra o Mataiea i parauhia na i mua ra e, o Vaiùriri.

Teie to na parau :

I te tau o te arii ra o Pomare, e rave rahi mau tuhaa fenua i riro ia na no te tahi mau faanohoraa i te mana arii. Te fenua e taàhiahia e te arii, e riro roa ia fenua ia na.

Ia tae o Pomare i Vaiùriri, ua tae te faaara ia na e, eiaha e nā ūta te haere, na tai rā, na nià i te vaa. Aita te arii i ôhie i te fārii i taua parau ra. Ua amohia o ia nā ūta. Te tiaì noa mai ra te Àito ra o Tetua-Àiroro, e Àito tuìroo no Vaiùriri. Teie to na reo: “ A hiò to òe mata i te eà, eiaha e fāriuriu.” I topahia ai te iòà o teie tuhaa fenua e, o Mataiea. Te auraa, te mata i te eà, eiaha e fāriu. O Mataiea ia i teie mahana, te vai nei e e vai ā.

Teie to na pehepehe :

Vaiùriri i te matamua
Mataiea teie mahana
Mataiea te riri vave noa
Te mata i te éà
Tāvanahia ra e te hinapootea
Tuturu toàhiti ia pafaroa
Mārae no to ù âià e
Mouà teitei Tetuferā
Òutu Taihia i tahatai
Rautirare te ava no to ù âià.

O Mataiea, e fenua pape teie e te haumarū. E rave rahi mau anavai e tahe ra i nià i teie tuhaa fenua. E te vai àtoa ra teie roto e parauhia ra e, o VAIHĪRIA.

Teie to na tatararaa :

Vaihīria, e toru tuhaa i roto i teie parau :

1_ Vai : aita to na e tauraa,

2_ Hī : Ua tau te hiōraa, ua hī te pape,

3_ Riā : Ua māhiti mai te parau e ua hitimaùe, ua riāriā.

Vaihīria : ua riro ei mahaha ora no te mau anavai atoà, e te mau pīhaa rii pape (REVA) no Tahiti Nui e o Tahiti iti.

Vaihīria : i te tau i hemo, ua riro ei patere māa na te nūnaa i noho i roto i te faa e i tahatai.

Vaihīria : te vai te faahaumārū i te mau vao e o tei faahaumārū i te mau tupu rau atoà e tiā. Te mau animara, i roto ia e inu ai taua vai ra.

Vaihīria : ua rau te mau māa hotu : mai te rato (mape), te patara (uhi mouà), te hoi-te tī-te ānani-te ùru-te feī-te meīā-te āhia vai ua mauru noa ia i roto i te anavai e te vai atoa ra te āhia ùra e e te vai atu ra...

Vaihīria : ua rau te mau inai : te vai nei te pūaa òviri, te moa, te puhi, te nato, te òura, te aopu.

Vaihīria : ua rau te noànoà o te faa, mai te āpiri, te pua rata, te pua faa, te mōtoì, te tiare āpape, te tiare fara ô tane (Hinano), te tiare tūtūì (tiā iri), te maire rau rii, te maire pāvai, te nahe e te vai atu ra... (mai teie tiare Taina « Teina ») tei ātutu to na rau na te mau vahi atoà o Tahiti nui nei.

Vaihīria : ua riro ia ei pāhereraa na te matai o te tarava roa. E na te hupe o te mouà ùra e āfai te noànoà o te mau rau i tahatai, a tiā fāriuriu ai te nūnaa e huti i teie noànoà no roto i te faa no VAIHĪRIA.

Vaihīria : ua fā mai te mouà ùra, e te ura no te mau ura aaoaraa moa i ūta, ài ura i te feī faa ariari.

Vaihīria : e mape te rāau, e torea, e ārevareva te manu ài faa, ua rau te manu òto navenave e e tau i to na mau āmaa e ài i to na pua.

Te mau vai e to ratou auaa mai te hitiraa o te rā

- 1 – **Vaipahi**, e vai teie ia tae i te tau vero e pahi o ia, i parauhia ai o Vaipahi.
- 2 – **Vaimā**, e vai mā teie, e vāhi tāmāraa tino, tāmārū i te tino, tama i to òe taatoàraa, faaora i te mai, mai te mai mata, e te māuiui tua.
- 3 - **Vaihīria**, e vai teie no te faahaumārū i te mau vao e te mau rau tupu atoà ra.
- 4 - **Vairaharaha**, ia tae i te mau taheraa pūai, e taui noa to na éà.
- 5 - **Vaiteraa**, e vai noa teie vai, eita o ia e hāutiuti.
- 6 - **Farauò**, e vairaa no te ino o te puhi, e ere i te pape mā.
- 7 - **Vaitunamea**, e vai no te mau pataraa o te tuna e e vai e haaputupu ai te mau huru ià atoà.
- 8 - **Poti ai**, e pape teie e hopuhopu ai te mau potii i terā ra tau e tae mai ai i teie mahana, e hopu te mau tamarii i roto i teie ai. E vāhi herehia na te mau potii.
- 9 - **Māiripehe**, e parau teie no te hoè taata i māiri na i te pehe, i ò nei o ia e paipai ai i ta na mau paripari fenua, e ia tae i te tahi taime, e faaroohia te himene i taua vāhi nei, i parauhia o Māiripehe.
- 10_ **Vaihōàta**, e vāhi e haaputupu ai te mau potii e i ò nei rātou e ārearea ai i pihà iho i teie vai hōàta.

PARIPARI FENUA

E fenua âià to ù o Vaiùriri	Vāhi oriraa na te mau ratere
Vaiùriri i te Vai uri rau	Te pīhaa o Vaimā, vāhi tāmāraa tino
Ua rau te òto o te manu	Ua taì te pahu Nuutāfaratea
E mouà teitei to ù o Tetuferā	E parau āpī tei faaroohia
Faaàhuhia te àhu ùra ra	A tià e to Vaiùriri, a hume to maro
E ava to ù o Rautīrare	Tāpeà to hei ùra, i nià tātou i te tahua
Paàina o ia, e parau āpī to roto	O Nuutāfaratea, e mārae no to ù âià
Nīnīrouru te pape	I reira te hau te nāaraa mai
Vāhi hopuraa na te mau Potii	Mataiea teie tē riri vave noa
O Vaihīria te roto	Tāvanahia e te hinapootea

TE PARAU O PAPEARI

Vauvauhia e Nohoarii òrometua vahine e o Natupuàì mā

Vaiari-Papeari

Vaiari iti a muna e
E muna ia te māa
Vaiari iti a muna e
Ua rau te ara (eà) i te fenua
E fenua poto i te Àuaà
E àà vau i te Àuaà
E àà vau i te Àuaà
Taì tahiraa ia àà
E haa fauraò a taa atu ai
O Vaiari iti i te eà rau

Te faanahoraa o Vaiari

I parauhia na o Vaiari i tahito ra, Papeari i teie mahana, te auraa, e anavai mataàre, àre-noa-hia.

Te Rua-moo, te haamataraa ia o Vaiari.

E mouà to na o Pūraha, vāhi putuputuraa no te nūnaa, Fāroa.

Tahua to raro, o Muturea

Òutu to tai, o Taunoa

To na pū mārae, o Fare Puà

Arii to na, o Tetunaè

E ava to na, te Mara uri, te Hura ia Mātuu

Te tāvana, o Maheanuu

Te àfaì parau e orero, o Pānee

Te fare àrioi, o fare ūte

Te tāvana, o Tiàpou

Te hopeà o Vaiari, o Tātutu.

Te mau ànavai

Māàra (Vai ùmete)- (Vai mato)- Fare Mārai

Pīia

Vai ìte (haapahuraa pape)-Tehatea

Vaimā (haapahuraa pape)-Tītaaviri

Pāùì-Mātarava

Afeu- Apiri Māue

Te mau faaroo

Te mau òrometua o te Ètārētia Porotetani Māòhi : o Tauaeàè ; o Tehavaru ; o Singapu ; o Homai, o Natupuàì ; o Moreau ; o Mārii ; o Teihotua ; o Nohoarii v.
Te tahi atu mau Etārētia e vai ra: Tātorita, Teretetiano ; Māhana Hitu ; Mōmoni.

Himene Fāriira

Ia ora, Manava (i) te fāreireira

Auē ra haapiti here e

I te ruperupe (i) teie mahana

Mahana poupou (e) te òaòà rahi e

Tamarii Vaiari teie e fārii atu nei

I to òutou taeraa mai i Vaiari nei

I nià (i) teie tahua, tahua haumārū e

A rohi, a faÀitoito (i) te àfàira to taua roo

Na te moana Patitifa

Ua haatuatua o te raì e

I te fānauraa ia òe, e Teva

E Teva nui iti e, e Teva, e Teva te ūa e

Te mau himene paripari

Ua ineine Hotutià e (Hotutu)

I te mau iui fānau e

I te patu aarauàuà e

Fānau òmoè ia Teva...ia Teva

Vauvau-noa-hia i (nià) i te rau àpe e

I nià i te ūa rahi e

Auē ra, e Teva e

E Teva to tamaiti māmari, māmari rahi e

Te Oro Vaiari e

Te Oro Papara e

Tau a uri e, tau a tea e

Mai Papara nui Vaiovaù e Tehui e

Taiàrapu e, o te àtiraa ia e

Nā Teva e vaù e

Te Oro Vaiari e

Te Oro Papara e

Tau a uri e, tau a tea e

Afaahiti e, Vairaò e

Te Huie e, Taiarapu e

O te àtiraa ia e

Nā Teva e vaù e

Punaauia i te 30/10/2008

(Nohoarii v. Natupuàì mā)

TE PARAU O VAIRAÒ

Vauvauhia e Taìtapu mā

Te māìrìraa ioà : Etārētia porotetani Māðhi

Te mea e tano e haapāpū, te parau ia a te taata, aita to na e faufaa mai te peu, eita e ìtehia atu to na tupuraa, ia rave roa to na rima, e ìtehia atu ai te mea o ta na i parau. Aita atoà e faufaa to te tahi ioà, mai te peu, aita te auraa e te òhipa e tītau ra i te feiā e amo atu i te reira ioà, e ìtehia atu ra to na tupuraa. E faaite mai ihoā te ioà i te paari e vai ra i roto i te feiā no rātou te parau. Ia rave tātou i te parau o te vaa, e to na paèraa, aita ia i ātea roa i te taata e to na parau, e te ioà no rātou te fenua ta te mau tupuna i vaiho mai.

Te ioà, te tahi ia parau a te mau tupuna e toetoe nei. A fa'aitoito anaè i te tāpeà mai i te reira paari, ta teie mau ioà e mau ra. Te fāriiraa i te reira mau ioà, te fārii-atoà-raa ia i te mau tupuna, to tātou fāriiraa e tāamu ia tātou i nià i to rātou parau, to rātou paari, to rātou reo, to rātou hiroà e i nià i te fenua ta te Atua i horoà mai no rātou e no te hūaai.

Eere teie mau ioà i te peu faanehenehe i te tahi taata, eere atoà e ioà no te hotu painu. Mai te vaa tei òre e tano e faaūta hānoa i nià i te tahi paèraa eere i to na, e te fare vaa eere atoà i to na.

Ua hiò mai tātou i te tahi parau, aita e faaìteraa, mai te peu, aita i fāriihia te parau, e hinaarohia rā ia ìte atoà mai te tahi, ei parau atoà aè no na. E te raveà, te haapiiraa ia i te taata, ia noaa atoà te reira māramarama i te taata, i te ìteraa e, aita e parau to na i rapae aè i te parau o to na fenua. Te ìteraa e te fāriiraa i te haapiiraa a te fenua, e tauturu atoà te reira i te taata i te fāriiraa i te Atua, te Tumu Nui o te ora. I roto i te mau vāhi i òhipahia mai, te haapiiraa i te taata, i te fāriiraa i to na parau na mua roa, e Māðhi o ia, eere i te tahi òhipa e tupu òhie noa, mai te tahi rāau e tupu ra i te hiti ànavai. Na te reira atoà i haaparuparu i te ètaèta o te tahi mau tiàtono, o ta ù iho i ìte mai. Haamanaò ra vau i te taime, a hiò ai mātou i te ioà no

te fare pure âpî no Teavaro i te tuhaa 3, e 3 matahiti te parauparau-noa-raa-hia te ioà o te fenua, ei ioà aè no te vâhi haamoriraa. Haamanaò ra vau i te parau a tahi tiàtono, e paì, ia fatata tātou i te parau o te fenua, ei reira ia tātou e âtea ai i te Atua, mai te peu ua tae mai te hau o te Atua, ua tae atoà mai te reira hau i Teavaro, aita rā i tae noa i Petera. Te auraa, na te mau tiàtono atoà iho i tauturu i te mau taata pāroita i te fāriiraa i te reira ioà âpî tā rātou e amo atu i teie nei, o Fare Hotu. Te fare hoì, eere noa ia i te tahi mea i patuhia e te rima taata. Te fare, e fenua ia, to na terā fare matamua, te fare metua.

I Mataiva i te tuhaa 6, e fare pure âpî atoà tei patuhia i reira, eere mai terā i Teavaro te taupupuraa i te fāriiraa i te ioà o to rātou iho fenua. Mea taaê rii Mataiva, mea huru ôhie teie feiā i te fāriiraa i te haapiiraa a te fenua, i roto i ta rātou mau haamoriraa. Te ioà i mairihia i tāua fare ra, o Tamaiti âtea. Te tumu i ôhie ai teie fāriiraa, eere rātou i te mea rahi, e noaa te taatoàraa i te parau, e mea âmui atoà rātou i roto i te mau haapiiraa i ravehia no te tauturu ia rātou. Te manaò rahi, eiaha teie òhipa ia riro ei tūtavaraa noa na te òrometua, na te mau aratai atoà rā o te nūnaa, te mau tiàtono, e rave i teie tuhaa òhipa, eiaha ei rauère noa, ei àa atoà tei tāpeà i te repo o teie fenua, te rito ia o te faaroo.

I Vairao, ua tae te rahiraa o teie nūnaa i nià i te fāriiraa i te parau o to na fenua, ei turu i ta na faaiteraa, ei paèpaè i ta na haamoriraa.

Te òhipa rahi i teie mahana, te âfāiraa mai i te tahi mau taata paari, ei orometua haapii i teie nei. Te vai ra te tahi taata i Vairao, o Papa ùra, ua fārii o ia e rave i teie òhipa, no te mea te tahi teie mau puta rii e toetoe nei.

Ta rātou teie irava tāmāu i teie nei, te parau o te anavai, te parau o te mau faa, te parau o te mau rāau, ua tae te haapiiraa tāpati i te faaineineraa i te tahi fenua, ei tanuraa rāau, te mau huru rāau atoà, te reira aè ta tātou haapiiraa tāpati.

Te parau o teie mataeinaa, ua parauhia mai, teie to na ioà matamua o Vaiuru, e te reira ioà, te parauhia ra i teie mahana. Teie nei rā, te vai ra te fāfāraa i te mau parau e toe nei, ia itehia mai te tahi parau e tauturu i te feiā no rātou teie âià.

Teie rā te tahi pehepehe:

Tōriri te ūa i Matarai
E pihaa ia Vairuia
E pihaa tahe rii māite e
no raro roa mai te repo te fenua
to nā pīhaaraa mai.
E ua tahe roa i te pae tāhatai,
I tāhatai Vairuia ra e
Tei reira hoi te parahiraa o Tūtua tāne, e metua
faaamu no Moe-te-rā-ūri, te àito no Vairao.
E tere tautai to Moe-te-rā-ūri, e tautai
ramarama i te pō e,
i reira o ia i te fārereiraa i te àito no Uturoa
Te parauraa mai ia na e, E Moe-te-rā-ūri, e
faahoa tāua
Ua faaite o Moe-te-rā-ūri i te metua tane
E ta ù metua iti e, ua fārerei au i te àito no
Uturoa, e faahoa ia māua.
Ua fārii Tūtua tāne te manaò o Moe-te-rau-ūri.
Ia tāpaè o Moe-te-rā-ūri i te fenua Uturoa.
Ua tupu hoi te fāriiraa no to rāua hoaraa.
Teie mai nei te tōrea no te faaiteraa
ia Moe-te-rā-ūri, E rā te àito o Vehiatua e tiai
mai ra ia òe
Teie te reo o Moe-te-rā-ūri, e aha rā hoì te
fauraò na roto i teie tere e. E puhi tiàhua to òe
fauraò e, na reira òe i te haere e.
Ua tupu mau to na tere na nià i te moana ūriūri
e. Te reo mai ra o Moe-te-rā-ūri

Te parauraa mai to na hoa
E haaputu mai òe te puru haari tāpiri i te
pae tāhatai.
Ua tere mai hoi te puhi Tiàhua i te pae
tāhatai no Uturoa e
Ua hurihia te puru haari, vauvau i to nā
fauraò e
Ua faaruè o Moe-te-rā-ūri te fenua ra o
Uturoa e ua taitai te tōrea e faaite te
metua tane.
Te reo mai ra o Moe-te-rā-ūri,
E aha rā hoì teie tai ta te tōrea e taitai nei
Te reo rā o Tūtua tāne i nià ia Vehi-atua
I taitai nanunanu o te tai tōrea,
E parau tō roto ia nā e
Manaò rā o Vehi-atua, ôpani te toà o
Vairao.
Na te faa iti Vai-niā,
Na te faa iti Vai-pohe.
Nā te faa rahi Vāvi.
E au pāhiterere roa, te taïraa mai o te tai
tōrea
Teie mai nei o Moe-te-rā-ūri
i mua ia Vehi-atua
Teie mai nei o Moe-te-rā-ūri
Ōfatifati roa to òe tumu reï
Ua pohe, ua pohe ôferafera te pohe
o Vehi-atua e ua pohe.

Te tahi mau manaò e tano ia tapeà mai:

Ia faarue-anaè-hia te fenua, aore ia, ia òre tātou e amo i ta tātou tuhaa, e arataì, e pāroru, e ô mai te enemi e ta na faanahoraa, e haere mai e haru i te fenua e te mau maitai atoà e vai ra. E 3 faa to Vairao, aita e parau to teie nūnaa i rapae i teie na faa, na reira hoi te ava.

Vainiā, te huru o teie pape, e au ia i te pape nihā i te āteāte e te mā.

Te faa rahi no Vāvī e te faa iti no Vaipohe, e mau faa tei î i te māa, e mau peho fei teie, no te taro, mai teie taro e àpura, no te pūaa taetaevao, no te ōura pape.

Te arataì o te tahi fenua, eere i te taata noa te pāroru, te fenua atoà rā. Ia riro te fenua, e riro atoà te tiàturiraa o te feiā no rātou teie fenua. I teie mahana, aita teie peu e faaea nei i te tupu, e te rahi atoà nei te vārua o teie nūnaa i te riro i te mau peu e nōaa ai to na pohe.

TE PARAU O TEAHUPOO

Vauvauhia e Tāpaò mā

E mouà to nià o Puruhi,
Faahēihia o ia e te tiare āpiri,
To na āfaa, o te āfaa ra o Maire,
E mai roto mai i te mouà ra o Puruhi te pape i te pūraa mai,
Te pape tei faararirari i teie tuhaa fenua,
Te pape tei haamāha i te poiā, te pape ra o Vaipapa.
I itehia ai te ruperupe o teie tuhaa
Te tuhaa tei i te māa hotu,
Te tuhaa ra o Farepia.
E to na ra ōutu o Arahuhu, (O te pani)
Tārava mai ai to na ava, o ava ìno,
Te ùputa e tae ai i Rohotu noānoā ra.

Te pehepehe o te mouà ra o Maire

Te tiā mai ra te tara o Maire
Ei reira o ia e nevaneva ai
I te heuri e āuahaaāti ra ia na
Hitihia to na tara i te hihi o te rā
No te faaite i to na nūnaa
To na faa ei faaāmuraa i te nūnaa
Ua tupu heuri te rahu
Auē hoì òe e, te faa ra o Maire
E inaha, mutu aè ra o ia i te pape ra
Ei faararirari i taua faa ra

Ei pape e maha ai te poiā o te nūnaa
Te pape ra o Vaipohe
Tārava aè ra te tuhaa
Te tuhaa ra o Pātoètoè
O Pātoètoè tei paèpaèhia
Vaitahaa mai ra te òutu o Arahuhu
O Arahuhu terā e faaite mai ra te ava,
Te ava ra o te ava ìno
Te èa e tae ai i Rohotu noānoā

Te parau o Ahotuteina

E mōti i Ariinai e tae atu ai i Fara a
tara, o Hui-Taiarapu ia
E Mouà tei nià, o Tearea
E tahua tei raro, o Ahotuteina
E ôutu tei tai, o Paepae-taata
E marae tei ūta, o Faremiro
E vai tei tāhe, o Ūrihee
E to na hōrue, o Taravao
i te vaha òroòro
E te ava, o Havaè i te rima rarirari;

E to na toà tei mairihia to na iòà,
o Toà māere
O toà māere,
E toà âhune teie i te pārau,
Te pārau o Māere taùrua,
I pehehia na e,
Tāora atu ta òe pārau,
Mau mai ta òe àuhopu,
Aahi ra pepererau

Himene Paripari

Mouà teitei o te Ahu e
Tiàraa no òe e te Àito
Àito tei tui te roo
A tomo i roto i te fare,
Te fare o Tāhuna Àhuru e,
O Vehiatua te Àito e,
I nià i nā Teva e vaù
Tei tuu i te ūpeà e,
Ia Rafea mataono e
Na nià i te moana e,
te moana haapūraa òre e
Ôfai òtuì na ūta e,
Ômore to nià i te vaa e,
Pātia toto e te fare i Tāhuna Àhuru e
Tei toà retià ta ù hiòraa mai e

I te tere o te mau pōtii e
Te tià noa ra o Paiahururoa i te hiti ânavai,
O Paiahururoa e
O Ninai te ôtià, toparaa no te mahana
Haere rii au i uta e,
I uta i Aiavaro ra e
Ua ite rii au i nā maehaa rii,
Te faahee ra i te pape e
Ua faaheehee e, ua hee na maehaa rii
Torea pate i te rua taata
Te manaònaò nei au, te hurihuri noa ra e
Ite au i Vaipiere ra e
Tei te toà iti Māere Taurua,
I reira ta ù hiòraa atu
Te tià noa ra te vahine Taraire.

I raro aè i te mārū Tāfano,
 Tei raro aè òe i te mārū Tāfano to faaàòàoraa
 mai
 Ôutu rā ia Arahouhou,
 Ua faatautau i te tiare, ua tahēi òe i muri i ta ù
 tua
 Ôutu taihia e au, tāhiri noa mai te hauà
 noànoà
 I te tere no òe e Teva e,
 Ua tai te miti i te aaupiti ra
 Maraamu faahoro te matai,
 Maraamu faahoro te matai o Teva
 Te matai o Vehiatua

Ua tai tiriri o te Torea ra o tei faaite ia iaù,
 Tei Vaihirere te Arii Vahine, te tiòpaòpa noa ra e
 Terā Viritua tei Vaipōiri, te tāraperape noa ra e,
 O te Moo tei roto i teie nei pape
 Taehae no Vaipōiri e
 Ua faataratara iho ra o Viritua te iòa o teie nei
 Moo
 Ia tirinui i te ao e, Ia O tirinui i te pô e
 O tirinui e i te Niu hiti roa, i te tià noa raa i te
 ùputa
 Tāiri fāniu nā rutu fāniu, mārāma te vai pōiri,
 Te pape mau hoì teie e
 Ua riro te pape i Vaipōiri ei Piri no tau aià.

I roto i te mau tauàparaaraa tei faahitihia, te vai ra te mau tāpaò e tūati ra. Te mau tāpaò ihoā rā no te fenua.

- A tahi, e fenua ūa roa te fenua no Teahupoo e tae noa atu i te fāriiraa i te taata.
- A piti. Te parau no te âfaa no Maire, ia tāpoipoihia o ia e te ata, e te parau no te ava ìno, ia ùòò anaè, te parau no te ava no Havaè, te vai ra te ôtuè o Pererure, ia tai anaè e toru taime, te faaara mai ra ia Teahupoo, e faaineine te hoè no rātou, te haerehia mai ra e tii.

Areà te parau no te Teahupoo iho, eère roa te mea pāpū, e toru taìraa parau e matara mai ra.

I roto rā i te faaòhiparaa i teie faufaa i roto i te haamoriraa, te haamatahia ra. E inaha hoì, ia parauparauhia te parau no te fenua i roto i te haamoriraa, eita ihoā te nūnaa e fārii. I parauhia na i roto i te pureraa i te pō matahiti, ua ririhia e terā mau rūau.

No te mau iòa i roto i te mau paripari, ua topa atoà-hia i nià i te mau pupu Ui-âpi.

TE MAU HAAPIIRAA

TE MAU TUMU O TEIE IÒA

« Etārētia Porotetani Māōhi »

I to te Âpooraa Rahi Âmui raverāa i te faaotirāa e tau i te iòa o te Etārētia, ua hinaaro o ia i te haapāpū i ta na mau fēurirāa e i te faaitoito ia na i niā i te èà no te faaāpīraa. O ia mau, i te mau matahiti 1970, ua haamaita mai teie huru fēurirāa i roto i te mau Etārētia no teie pae moana i Patitifa nei. I te mau matahiti 1980¹, ua tomo te Etārētia iho i roto i teie mau fēurirāa āpī i niā i te parau o te Evaneria e te iho tumu, te hīroa tumu.

Te auraa, e ère i te matahiti 2004² ra te fāraa mai teie parau. e tau roa rā tei haerehia mai hou a tae ai o ia i niā i te faaotirāa no te hoē iòa āpī. E no te mea e tau maomro, e tano atoà ia parau e, e ère no te iòa noa te parau. no te mau fēurirāa rā i ravehia i roto i te Etārētia, no ta na oraraa, no ta na mau faaiteraa i te hinaaro o te Atua i rotopū i te nūnaa e ora nei i niā i teie fenua, no te nūnaa Māōhi, no te mau fifi ta na e faaruru ra e no te tītauraa ia tupu te hau o te Atua e ta na parau tiā i niā i to tātou fenua.

Ua ite atoà tātou e, aita te fēurirāa a te Etārētia i faaea noa i te fenua nei. Noa atu te iti o te mau parau pāpāi³ i haapararehia, ua tae ihoā te tahi o to na mau manaò e ta na mau faaotirāa i roto i te mau Etārētia i te ara⁴. Ua tauturu te reira i te fēurirāa e i te oraraa āmui o te mau Etārētia e i te faatupuraa i te hinaaro o te Atua i te vāhi te reira rātou te òhiparaa. E na teie hoì mau tūātirāa i tauturu atoà ia tātou i te hiò atoà i to tātou parau i te fenua nei, te parau hoi o te nūnaa o teie fenua. No reira, aita o ia i

¹ Ua tere mai te tahi mau òrometua haapii no PTC no te faatere i te mau haapiirāa i roto i te Etārētia. Ua faatere-atoà-hia te reira mau fēurirāa i roto i te āua pipi. I te matahiti 1988, ua haapāpūhia te reira i roto i te rururaa òrometua e mai te reira matahiti e tae mai i teie mahana.

² Âpooraa Rahi Âmui i Moorea, Tuhaa 3 i ravehia ai teie faaotirāa.

³ E rave rahi o taua mau parau ra aita i hurihia ei reo farāni e aore ia ei reo peretāne.

⁴ Na roto i te mau faaotirāa a te Âpooraa Rahi Âmui e faataehia i te mau Etārētia e te mau Âmuitahirāa Etārētia, na roto atoà i ta tātou Veà Porotetani, te tahi mau faaararaa parau i roto i te mau veà o te fenua e tae atoà nei i te ara e aore ia te tahi mau tiā e tonohia nei i roto i te âpooraa Etārētia i te ara.

tāōtiā noa i ta na hiōraa i te fenua nei, ua âmui atoà atu rā i roto i te mau fēuriraa e rave rahi a te Âmuitahiraa o te mau Etārētia i Patitifa nei e a te Âmuitahiraa o te Etārētia o teie nei Ao. Te auraa, e ère tātou anaè tei tuu atu i to tātou manaò i nià i to tātou parau, ua tauturu atoà mai rā te tahi mau Etārētia i ta tātou mau fēuriraa na roto i te mau fēuriraa e orahia ra e rātou i rotopū i to rātou mau nūnaa. Ua haapii mai te reira ia tātou e, ta tātou fēuriraa, teie ta te Etārētia e rave nei, eita ia e tano ia tāōtiā-noa-hia i nià ia tātou e i nià noa i to tātou nūnaa.

E no te mea te hiò ra tātou i te mau fēuriraa a te Etārētia i nià i to na oraraa e ta na òhiparaa, e tano atoà ai tātou ia hiò i te oraraa o te totaiete tei tūrai i te fēuriraa a te Etārētia i nià i te tahi èà e tae atu ai o ia i te raveraa i teie faaotiraa no te tau i to na iò. Aita hoì e moèhia ra ia tātou e, mai te ômuaraa mai o to na parau, i riro noa na te « *Etārētia porotetani*⁵ » ei Etārētia tei faaruru noa i te mau haavīraa e rave rahi.

- I te tau o te Haut tāmārū Farāni, ua rahi roa te haavīraa na roto i te vāvāhiraa te hoēraa o te Etārētia, e i te matahiti 1884, ua haapāpūhia te reira i roto i ta na Ture tumu matamua⁶, e i te matahiti 1927, i te piti o te Ture tumu. I te matahiti 1939, ua tuuhia mai te tahi ture âpī, tei haapāpū faahou i te reira hiòpoàraa a te Hau Farāni⁷ i te « *Etārētia Porotetani* ».

- I te pae o te nūnaa Māòhi iho, ua rau atoà te huru pātoīraa i ìtehia, te feiā i hinaaro i te haamou roa i te mau peu tahito, tei faariro i te parau o te Māòhi i roto i te oraraa o te Etārētia ei parau no te pō. Te vai atoà ra te feiā i pāturu i te arataīraa poritita a te Hau Farāni tei paèpaèhia e te feiā òna o te fenua nei. I teie mau matahiti iho nei, te ìte nei tātou i roto i te Etārētia te rauraa o te manaò e te arataīraa.

I te matahiti 1963, a mau mai ai te Etārētia i te faatereraa ia na iho, 100 matahiti i muri aè i te faatereraa a te Totaiete mitionare no Paris, tei mua te nūnaa i te tahi ôpuaraa tāpura òhipa âpī tē riro i te faataui i to na oraraa. Te parau ia no « *te mau*

⁵ Te tahi teie haapotora ta ù i manaò mai no te piīraa i ta tātou Etārētia mai to na haamataraa e tae mai i teie mahana.

⁶ Te haapāpūraa, tei raro aè te Etārētia i te hiòpoàraa a te Hau Farāni.

⁷ Te irava ta te Âpooraa Rahi Âmui 2008 e ani ra ia faatauihia, ia òre te peretiteni e te mau mero o te Tōmite Tiāau i te mau maitaī a te Etārētia a te Etārētia Porotetani Māòhi ia haamana-faahou-hia e te tiā o te Hau Farāni.

tāmatamataraa o te paura âtōmi » i nià i to tātou mau motu (*Moruroa e Fangataufa*). Eita ā te reira parau e faaôhie i te òhiparaa a te Etārētia i te mea e, o ia tē tià matamua mai no te pātōi i teie ôpuaraa ia tupu i nià i to tātou fenua. E te reira tiàraa to na, ua riro ia ei tumu pāpū tē hōroà i te Hau Farāni no te tāmāu noa i ta na hiòpoàraa i te Etārētia, i te tahi pae, i te àro mai i te Etārētia.

I roto i teie nei ao, e i te mau fenua no te moana Patitifa, ua haamata atoà te mau fenua « *âihuàrāu a te mau hau no Europa* » i te tià mai no te ani i to rātou tāmāraa e te faatereraa hoì ia rātou iho. E aita te reira mau tupuraa òhipa i faaôhie i te tiàraa o te Etārētia i te fenua. Ua riro rā te reira ei haapoiriraa i ta te taata hiòraa i te Etārētia e i ta na faaìteraa i te hinaaro o te Atua i nià i te fenua nei. Ta te mau faatere ānei o te fenua, ta te mau Etārētia ānei, ta te porotetani atoà iho. Te auraa, na te tātōa o teie mau fēuriraa i aratai māite noa ia na i nià i te faaotiraa no te hoê iòā âpī.

E aha te tumu te Âpooraa Rahi Âmui i maiti ai i teie iòā no te Etārētia.

Ia au i te mau òhipa i tupu i roto i te tuatua o te Etārētia, ua ite tātou e, e ère a tahi ra te Etārētia a tau i ai to na iòā. Mai te mau Etārētia no Tahiti, te Etārētia porotetani Māòhi, te Etārētia Èvaneria no Porinetia Farāni, te Etārētia Èvaneria i Porinetia Farāni e te Etārētia Porotetani Māòhi. Te ite ra tātou a piti atu ra taime to te Etārētia mauraa i teie iòā « *Etārētia Porotetani Māòhi* ».

Te mairiraa matamua, na te mau mitonare farāni ia i òhipa na i te reira tau i te fenua. Eita atoà rā e òre e i roto i teie huru piiraa, te vai ra te manaò e haapāpū i te tiàraa Māòhi o teie Etārētia. E tano ai e faahohonu i te tahi fēuriraa i nià i teie huru parauraa no te reira tau. I te mau matahiti 1990, ua haamata faahou ā te tahi ma fēuriraa i nià i teie parau. aita rā te reira i tae i nià i te tahi fāito e tano ai e faariro ei tumu parau fēuri na te Âpooraa Rahi Âmui. Eiaha rā ia moèhia e, ua tae te Etārētia i te reira mau matahiti i roto i te mau fēuriraa i nià i to na parau, i nià i te parau o te nūnaa Māòhi.

I te mau matahiti i muri mai, ua rave te Âpooraa Rahi Âmui i te tahi faatauiraa i te iòā o te Etārētia. Terā ia faatauiraa i nià i te « *no* » ei « *i* ». no te tahi ia fēuriraa a te

Peretiteni i nià i te tiàraa o te Etārētia i te fenua nei. I roto i te tahi manaò i tāpeàhia mai, te *Etārētia*, e *Etārētia ia na te Fatu i te vāhi tei reira o ia i te oraraa*. E ère rā te *Etārētia na te fenua e aore ia na te nūnaa o te hoê fenua*. Ia au atoà ia i te tahi mau faahitiraa i roto i te pīpīria.

Aita rā te reira i maoro roa i te mea e, i te matahiti 2003 i te Âpooraa Rahi Âmui i tupu i Teahupoo i haamata faahou ai te tahi fēuriraa i nià i te iòà o te Etārētia. Teie rā fēuriraa, ua haamata ia na nià i te iòà o te fenua. Oia hoì, te tuhaa hopeà o te iòà o te Etārētia « Etārētia Èvaneria i Porinetia Farāni ». ua hinaaro te tahi pae o te Âpooraa Rahi Âmui e faataui i teie tuhaa o te iòà. Aita teie fēuriraa i tāpeàhia no te mea, e ère te iòà noa o te Etārētia terā e tauihia ra, te iòà rā o te fenua. Ua ani te Âpooraa Rahi ia fēuri-faahou-hia teie parau hou a faahoì ai i roto i ta na mau fēuriraa.

I roto i te fēuriraa i ravehia e te pupu faaineine i te parau e tuu atu i roto i te Âpooraa Rahi no te matahiti 2004, e piti manaò i tāpeàhia mai :

- Te parau i hinaarohia note haapāpū faahou i to na tiàraa faaroo « *porotetani* » tei niu i to na tiaturiraa i nià i *te ora e nōaa i te faaroo i te Metia, te Tamaiti a te Atua*⁸, ... no te tauturu i te Etārētia i roto i ta na òhiparaa e i mua i te mau fifi ta na e ora ra i nià i te fenua nei. Eita e tano ia haamoèhia e, na te huru aratairaa « *porotetani* » i tauturu maitaì i te Etārētia i roto i ta na òhiparaa e faaìteraa i te hinaaro o te Atua e i haapāpū atoà i to tātou tiàraa i mua i te mau mana o te fenua nei.
- Te parau no to na hīroà tumu, iho tumu *Māòhi* ta te Atua i horoà ia na e ta na huru fāriiraa i te aroha o te Atua. E no te mea, na te Atua teie huru i to tātou, e tano ai ia tātou ia faaitoito i te faatià ia na. Eiaha rā teie huru ia tāpoìhia e aore ia, ia tūmāhia. E tauturu te reira i te *Māòhi* i te faatanoraa i ta na faaìteraa i te hinaaro o to na Atua ia au i ta to na huru e parau mai ra ia na.

⁸ E tano ia hāmanaò atoà i ò nei te tahi mau aratairaa no roto mai i te hīroà faaroo porotetani. Te tiàraa o te Parau a te Atua i roto i te faaroo o te taata, e te aratairaa a te Etārētia, te tiàraa o te feiā tiàraa i roto i te Etārētia, etv... no te reira atoà rā tumu i te reira matahiti i rave atoà ai te Ara i te faaotiraa e faaāpī i te parau no te haamauraa i te òrometua i roto i te tahi pāroita āpī e aore ia i nià i te tāpura òhipa āpī. Eita atu ra e parauhia « haamau », e parauhia rā e « faaite ».

I roto i te hiòraa a te pupu fēruri, e piti teie tau parau faufaa e tià ia tāpeàhia no te tauturu i te Etārētia i roto i ta na faaìteraa i te hinaaro o te Atua. Teie rā, te vai atoà ra te parau o te Etārētia, tei hāmanaò tāmāu ia tātou e, no roto mai tātou i te hoê ânàiraa e o te Fatu iho te haamataraa e o ia atoà te hoperaa. Aita te parau o te Etārētia i tāōtiānoa-hia i nià i te Māòhi e ora nei i nià i teie fenua. Tei roto te Etārētia Porotetani Māòhi i te tahi pupu taata, ta tātou e fāi nei e, te Etārētia tumu tahi.

No reira, e mea faufaa roa te parau o te Etārētia Porotetani Māòhi i roto i to na māiriraahia ei iòa no te Etārētia, no te mea, e ère i te iòa noa teie ta tātou e fārii nei, te tahi rā tītauraa ia tātou no te òhipa e tano ia tātou ia rave i nià i te fenua nei, eiaha no te Māòhi anaè, no te feiā atoà rā e ora nei i nià i te fenua nei e no te faaìte atoà i to tātou parau i mua i te tahi atu mau Etārētia i roto i teie nei ao.

O te tahi ia maa fēruriraa iti no teie taime. Ia ora na !

*Taarii òrometua
Tōmite Faaineineraa Tāmāu i te 24/09/08*

Monirē 27/10/08

Faaineine Tāmauraa i te Tuhaa 2

TE MĀIRIRAA IÒA

- Te ômuaraa : Te mairiraa iòa, e hinaaro te reira no te Atua nā mua roa, o ia te tumu, te haamataraa e te faahopeàraa. Ua ani atoà rā te Atua i te taata ia rave atu i te reira òhipa. Te uiraa rā, e aha te auraa teie aniraa ta te Atua i te taata ia mairi atoà i te iòa. E mai te peu ua tāpeà mai tātou i teie iòa Etārētia Porotetani Māòhi i teie mahana, e aha ia ta tātou e hinaaro ra e faaite.

- Te mau uiraa :
 - E aha te auraa teie aniraa ta te Atua i te taata ia mairi atoà i te iòa (Tenete 2, 18 - 20).
 - Te Etārētia Porotetani Māòhi te iòa ta tātou i tāpeà mai, e aha ta tātou e hinaaro ra e faaite.

- Te fēuriraa pupu :
 - Te mau teina : Marii mā, Nohoarii mā, Taaroarii mā, Toko mā.
 - Te mau matahiapo : Tāpati mā, Taitapu mā, Vaetua mā, Tapaò mā.

TE MĀIRIRAA IÒA

Ei ômuaraa

E tahi manaò e tià ia haapāpūhia nā mua roa : te vai ra te manaò o te taata i nià i te mairiraa iòà, e te vai ra to na manaò i nià i te iòà ta te Etārētia i mairi no na i teie mahana. No tātou nei rā, aita atu ia e mea e hinaarohia nei maoti rā, te imiraa i te māramarama ta te parau a te Atua e horoà mai nei i nià i te auraa o te mairiraa iòà, a riro atu ai ei èà no te Etārētia i teie mahana.

Te Atua e te mairiraa iòà

A haamanaò aè na tātou i te ômuaraa o te mau mea atoà, ua ìriti te Atua nā mua roa i te ùputa o te māramarama nā roto i ta na parau, e ua mairi i te iòà o te mau mea ta te mana o ta na parau i faatupu mai. I mairi ai rā te Atua i to rātou iòà, eere noa ia no te mea te vai ra rātou, eere no te faauta noa i te iòà i nià ia rātou, no te mea rā ua pāhono mai rātou i te parau a te Atua, ua pāhono mai rātou i te hinaaro o te Atua. Ta te Atua i parau, ta rātou ia i rave ; e ta rātou hoì i rave, te pāhono noaraa ia i te hinaaro o te Atua. Te auraa, aita te Atua i mairi i to rātou iòà ia iòahia aè to rātou, no te mea rā ua faatupu e ua riro rātou ei tupuraa no te hinaaro o te Atua ; òia hoì, e tupuraa rātou no te ôpuaraa faaora a te Atua.

Ia hoì mai tātou i nià i te mea e imihia nei, e nā ô ia tātou ia parau e : ia òre te iòà ta te Etārētia i tāpeà mai ia riro ei pāhonoraa i te hinaaro o te Atua, e mairiraa iòà faufaa òre mau ta tātou i rave mai. Ia òre hoì te Etārētia ia riro ei faaite i te Atua e i ta na ôpuaraa faaora, e Etārētia haavare mau ia tātou. Ua pāhono e te pāhono noa nei ā te rahu i te hinaaro o te Atua, te tiaì noa nei ā te Atua ia tātou. Ua faaite e te faaite noa nei ā te rahu i te Atua e i ta na ôpuaraa faaora, te tiaì noa nei ā te Atua ia tātou. No reira, ia riro mau te iòà ta tātou i tāpeà mai ei tāpaò faaìteraa na te Etārētia i to na ineine i te faatupu i te hinaaro o te Atua, i te ôpuaraa faaora a te Atua tei riro noa te fenua e to na î ei tupuraa.

Te taata e te mairiraa ià

Te nā ô ra te Atua : Eere te mea maitai ia pārahi noa o Atamu (te taata) o ia anaè ra, e hāmani au i te tahi tauturu au no na. Ua hāmani iho ra te Atua i te mau manu āvae maha atoà o te fenua nei, e te mau manu o te reva i te repo fenua, e ua aratai mai ra ia Atamu ra ia itea te ià ta na e māiri, e ta Atamu ià i māiri i taua mau mea atoà ra, ia riro te reira ei ià mau (Tenete 2, 18-20).

A haamanaò aè na tātou, ua tuu te Atua i te taata i roto i te uru maitai, e teie ā o ia e parau nei, « Eere i te mea maitai ia pārahi noa o Atamu o ia anaè ra ». Te auaa, te vai ra ia te tahi fāito maitai tei òre ā i noaa ia Atamu aore ra tei òre ā Atamu i hīroà aè nei. Aita te Atua i faaita ia Atamu e aha te maitai o ta na e ère ra, ua vaiho rā e na na iho e ite. E no te tauturu ia Atamu i te iteraa, ua hāmani te Atua i te mau ānimara i te repo fenua, e ua aratai mai ia rātou i mua i te taata no te māiri i te ià. Te auaa, na te ānimara e tauturu ia Atamu te iteraa i te Atua, e te iteraa i te hinaaro o te Atua. Te ānimara hoì, ua ite e ua pāhono rātou i te hinaaro o te Atua, e ua fārii atoà rātou e tauturu i te taata i te iteraa e te faatupuraa i te hinaaro o te Atua, i fārii ai rātou ia aratahia mai rātou e te Atua i mua i te taata. Aita rā te reira maitai i itehia ia Atamu, ua māiri ihoā paha o ia i te ià, ua ite i te puua ei puua, te manu ei manu, aita rā i ite atu i te ānimara ei tauturu au ia na i te iteraa i te hinaaro o te Atua. Te auaa ia o te maa parau ra e, « I māiri noa rā Atamu i te ià o te ānimara, e aita roa o Atamu e tauturu au i itea ». Eiaha atoà rā te taata e manaò e, e vahine terā maitai e èrehia ra e Atamu, eere roa atu te reira, eere te ôpuaraa a te Atua no te ìmi i te vahine na Atamu, ia ite rā te taata i te ora ta te Atua i faaineine no na. Ahiri òia ra, ua itehia ia i te feiā atoà tei roaa te vahine te maitai ta te Atua e parau ra e, « Eere i te mea maitai ia pārahi noa o Atamu o ia anaè ra ». Ua ite rā hoì tātou e, e vahine noa tei itehia ei vahine, mai te puua i itehia ei puua, aore ā rā te vahine i itehia atu ra ei tauturu au i te taata i te iteraa i te hinaaro o te Atua. E hau roa atu hoì, ua hāmani roahia te tahi fare no te mau vahine e hāmani inohia nei, tei hea ia te maitai.

Ia hoì mai tātou i nià i te mea e ìmihia nei, e nā ô ia tātou i te parau e : e piti rāveà ta te Atua e tuu nei i mua i te Etārētia no te tauturu ia na i te iteraa e te faaiteraa

i te hinaaro o te Atua, te ânimara e te vahine. Aita rā e anihia ra ia na ia māiti aore ra ia rave pae tahi noa, no te mea, toopiti atoà ra, no te tauturu au i te taata i te faatupuraa i te hinaaro o te Atua.

Te reo e te māiriraa ià

Ia haamanaò tāmāu tātou e, aita atu e mea e hinaarohia nei maoti te māramarama ta te parau a te Atua e horoà mai nei i nià i te auraa o te māiriraa ià. E ia ui hoì tātou e, e aha te māiriraa ià, aita atu ia e pāhonoraa maoti rā, te tahi ia huru òhipa ta te Atua i ani i te taata e rave. No te rave rā i te reira òhipa, aita atu ia e tāvirī e matara ai maoti rā te Parau, òia te reo. Te auraa, aita e māiriraa ià mai te peu aita e reo. A haamanaò noa na tātou, aita e māiriraa ià ta te Atua e rave àhiri aita te Atua i parau. I parau te Atua i matara ai te ùputa o te māramarama tei faaite mai i te ôpuaraa faaora a te Atua ; òia hoì, ua faaite noa mai te Parau òia te reo i te ôpuaraa faaora a te Atua. No reira, te māiriraa ià ta te reo e ìriti i te ùputa, no te faaite ia i te ora.

Mai te peu e tāvirī te reo, e aha ia te auraa ia parauhia e : māiri i te ià, topa i te ià. E aniraa ihoā paha teie na te Atua i te taata, e òhipa rā teie tei òre ā i oti, te mea mau rā te reira e tiahia ra te taata ia rave atu. Te auraa, maoro noa te taata i te parauraa, te faaòhiparaa i te reo, ua matara te ùputa o te ora tei ineine te Atua i te haafānaò ia na. Te reira mau te mea tei òre i matara ia Atamu, ua māiri ihoā paha o ia i te ià o te ânimara, aita rā o ia i faaòhipa i to rātou reo, òia te reo o te ânimara, te reo o te fenua. E aha te reo o te fenua, te reo ia no te here e te aroha ; te fenua hoì e to na î, te here ia e te aroha o te Atua i te taata.

Ia hoì mai tātou i nià i te mea ta tātou e ìmi nei, ua horoà mai te Atua i te Etārētia te tāvirī e matara ai ia na te ùputa o te māramarama, te ùputa o te ora, te reo Māòhi ia. Ia here faahou rā te Etārētia i te reo ta te Atua i horoà ia na, ia here faahou o ia i te reo o teie fenua, te tāvirī te reira e matara faahou ai te ùputa o te ora. E te ià hoì o ta na i tāpeà mai, ia riro ia ei haapāpūraa na na i to na ineine i te faaàteraa i te ôpuaraa faaora a te Atua no te nūnaa Māòhi, no reira o ia i tià mai ai ei Etārētia Porotetani Māòhi i teie mahana.

TE TAHI ATU MAU TATARARAA I TE PARAU O TE MĀIRIRAA IOĀ

Tuatāpaparāa i te Tenete 2,19-20

Taiōraa

19. I te repo fenua, ua hāmani te Atua i te mau mea ora atoà o te aru e te mau manu atoà o te reva. Ua faahaere mai ia rātou i mua ia Atamu ia itea e aha te iōa ta na e māiri no rātou. Ta te taata iōa i māiri no rātou, te reira mea ora e to na iōa.

20. Ua māiri te taata i te iōa o te mau ānimara atoà, to te mau manu o te reva e to te mau mea ora atoà o te aru e aita i itehia ia Atamu i te tauturu ei tauaro no na.

Teie parau ta tātou e hiō nei, tei roto i terā tuhaa e haamata i te Tenete 2 ìrava 5 e tūāti i te pene 3, oia hoì, te piti o te faatiāraa no to te Atua hāmaniraa i te taata i repo fenua e ua tuu ia na i roto i te ô Etene no te tanu e no te tiaì. I roto i te ô Etene, te vai ra te tahi parau ta te Atua i te taata no te mau rāau e àmu e te rāau eiaha e àmu. Hiōraa ia te Atua eere i te mea maitaì ia faaea noa te taata o ia anaè. E hāmani o ia i te tahi tauturu ei tauaro no na.

I reira te Atua te faatupuraa i te mau mea ora atoà o te fenua e te mau manu o te reva i te repo fenua. E ua horoà i te tāmāraa i te taata ia māiri i te iōa o taua mau mea ora atoà. Aita i itehia ia Atamu i te tauturu ei tauaro no na.

I roto i te faatiāraa a te Tenete 1,20, ua faatupu te Atua i te manu o te reva i te mana o ta na parau i te 5 o te mahana e te mau mea ora atoà o te fenua i te repo fenua i te 6 o te mahana ia au i te ìrava 24. Te ite ra tātou i te taaēraa i roto i te Tenete 1 e 2 no te manu o te reva.

I roto i te parau ta tātou e hiō nei, te mau mea ora atoà o te fenua e te mau manu o te reva terā i faahaerehia mai i mua ia Atamu no te māiri i to rātou iōa. Aita e parau no te mau mea ora e vai ra i roto i te pape.

No te māiriraa iōa, ua ravehia te reira e te Atua no te mau mea atoà ta na i faatupu ia au i te Tenete 1. Te mau mea atoà ta te Atua i faatupu, ua māirihia e te Atua te iōa e ua riro ei mea maitaì.

Teie parau ta tātou e hiō nei, ua hōroà-atoà-hia i te taata i te māiriraa i te iōa o te mau mea ora atoà o te fenua e to te mau manu o te reva. Te auraa, ua fārii atoà te Atua e ia rave atoà te taata i te reira òhipa e ia ite te taata i te tauturu i reira. Ia hiōhia te parau, i muri aè te māiriraa iōa ta te taata i rave aita o ia i ite i te tauturu i reira. I reira te Atua te tuuraa i te vareà tādoto rahi i nià i te taata no te rave mai i te tahi ivi àoào to na no te hāmani i te vahine. I reira o na e ite ai i te tahi tauturu ei tauaro no na.

Faaineinehia e Tehaapapa no te Tōmite Faaineineraa Tāmau i te 24/09/08

Te iòà : mairiraa/toparaa iòà, faaiòaraa

Ia au i te aniraa a te TFT (27/08/08), teie te tahi maa haapotoraa iti no te tuatāpaparaa i te parau o te iòà i roto i te Faufaa Âpī, haapotoraa o ta tātou e faaravai māite atu no te tauturu i ta tātou mau haapiiraa. Hou aè rā te reira maa tuhaa iti, e a taa noa atu ai i te tuatāpaparaa a Tehaapapa i te pae no te Faufaa Tahito, e hōroà noa atu vau i te tahi mau haamanaòraa fētià-pao no te parau o te iòà i roto i te Faufaa Âpī.

1. Te mairiraa iòà o/a te mau pātereareha : te faaiòaraa a te taata e te faaiòaraa a Vētahi-ê

Ua hiò mai na tātou i te tahi aratairaa tei ravehia mai e Maehaa ia au i te Tenete 1-2. E mai ta ù i parau atu na i to te TFT, eere i te mea ôhie no ù nei ia faatoro tātou i te parau o te mairaa/toparaa iòà e te auraa/oraraa i te iòà mai te Tenete 1-2 atu e tae mai i te iòà o ta tātou Ètārētia Porotetani Māòhi. Inaha, te mairi ra te tahi mau tuhaa faufaa no te iòà i roto i te F.T. e te F.A. No reira, teie rii mai ia te tahi mau haamanaòraa iti i te pae no te Faufaa Tahito.

1.1. Ia hiò anaè tātou i te ùtuāfare pātereareha mātāmua, oia ia Àperama e Tarai : te auraa o te iòà Àperama : metua tāne teitei ; e to Tarai : ta ù hui-arii vahine. Ua tāuihia e Atua o to rāua iòà (Tenete 17) : Àperama, tāuihia ei Àperahama : metua no te nahoà rahi ; Tarai, tāuihia ei Tara : hui-arii. I ô nei, te tūāti nei te tāuiraa o te iòà e te auraa o te iòà a te Atua i te faaauraa faufaa a te Atua. Ia faaau-anaè-hia te faaiòaraa a Tera (te metua tāne o Àperama) e ta te Atua (Àperahama) :

- ta Tera iòà, tei roto roa ia i te ôpuaraa a te Tenete 3/5 : ia riro mai te atua ra te huru.
- âreà i ta te Atua ra faaiòaraa, e tano ia i nià i te ôpuaraa ia taata te taata i mua i te Atua e i rotopū i te taata nei, e ia riro ei metua tāne (Àperahama) e ei metua vahine (Tara) no te taataraa o te taata e riro atu ai ei nūnaa mātīhia no te Atua (Îetraèra).

Te tahi haapiiraa i ô nei :

- nā roto i te iòà e i roto i te faaiòaraa a te taata i te taata, e ò te taata i faaiòahia i roto i te ôpuaraa no te tāpapa i te tiàraa atua mai te Tene te 3/5 e haapii mai nei,
- ia faaiòà anaè te Atua i te taata, e ò ia te reira taata i roto i te taataraa o te taata e te faaauraa faufaa a te Atua.

1.2. Ia au i teie huru haapiiraa, e tià ia parau e no ô mai te iòà o te taata i te parau faaiòà a Vētahi-ê, oia i te tahi aro o Vētahi-ê tei tiàhia e te Atua, oia hoì no ô mai te iòà i te aro o te tiàraa metua o te Atua ia au i te faaiòà-ùàna-raa a te Faaauraa Âpī nā roto ia Ietu Metia. No reira, te haapiiraa o ta tātou e tāpeà, no teie taime,

- na te Metua e māiri/topa i te iòà o te tamarii ;
- te vai nei rā te māiriraa/toparaa iòà a te Metua tei aratai i te taata ia riro ei atua, e te vai nei hoì te māiriraa/toparaa iòà a te Metua e hōroà i te tamarii to na ôtahiraa ei mataèinaa (sujet), ei taata i rotopū i te taata e i roto i to na ao.

Te auraa ra, e tano ia tuatāpapahia te parau o te Metua e māiri/topa ra i te iòà e tae noa atu i parau no te fāriiraa a te tamarii i to na iòà mā te ìte e, te iòà, e ò-faatau-aroa ia na te Metua faaiòà, e mā te ara e, tei roto i te iòà te ôtahiraa o te iho o te taata ei mataèinaa, e mā te araara atoà e, e te vai ra te parau no te hinaaro o te Metua faaiòà i roto i te iòà e te tamarii i faaiòahia e a na : e hinaaro faahinaaro iho atua ānei, e aore rā e hinaaro faahinaaro iho taata ānei ? E tano atoà teie haapiiraa ia faaòhipahia no te tuatāpapa i te mau iòà o te mau pātereareha e te mau taata atoà o te Faufaa Tahito, e oia atoà no te mau faaiòaraa a te taata i to na ao (taata, atua, ânimara, fenua/aru, moana, raì, etv).

2. Te iòà i roto i te Faufaa Âpī : te faatāvairaa e te tītauraa

I roto i te Faufaa Âpī, te parau rahi, mai ta tātou i ìte, o te faaoraraa ia a te Atua nā roto ia Ietu Metia tei faatātaurohia e te faatiàfaahouhia, e nā roto i te Vārua Raa (Moà, Maitai). Nā roto i te faaoraraa a te Atua, te heheu mai ra te Atua ia na ei Metua

tei faatāvai i te taata hara ei tamaiti/tamahine na na nā roto ia Ietu Metia e to na Vārua (Taratia 4/1-7 ; Rōma 8/14-17). E ia au i te mau haapiiraa a te Âmaa Porotetani (EPM/Tuhaa 6 e 3), e ora âpipiti te taata faaroo èvaneria (marumetia), a porotetani atu ai o ia i to na porotetaniraa mā to na māðhiraa, i to na nā iho e piti : ei taata hara/tāiva i mua i te aro o te Atua, e ei taata tiàhia/tāvaihia e te Èvaneria i mua i te aro o te Atua te Metua. E ia tuatāpapa anaè tātou i te parau no te iòà o te taata (F.A.), te faaitehia ra eere e tei iòà o te taata e te faaiðaraa a te taata te parau hopeà o te taata i roto i te oraraa faaroo, tei te Parau faatāvai rā a te Atua Metua mā te Metia e te Vārua Raa (1 Pētero 1/22-25).

2.1. Te iòà o te taata faaroo e te Parau faatāvairaa

A (faa)nehenehe noa atu ai te iòà o (i) te taata (mai ia Àneterea : taata/taataraa), e aore ia a (haa)maì noa atu ai te iòà o (i) te taata (mai ia Rēteona : Māreto 5/9), e aore rā a òre noa atu ai te iòà o te taata e fārereihia ra e Ietu e faahitihia, te parau rahi i roto i te tuatua o Ietu e te mau taata i fārereihia e a na, na te Parau a te Atua Metua e parau ra nā roto ia Ietu Metia e faatāvai i te taata hara ei tamarii na te Atua Metua. I ô nei, hoê ā parau to te faatāvairaa e to te faaoraraa (salut) a te Atua o te Faaufaa Âpī.

Ua faahohonu atu ā te puta Àpotarupo i te parau o te iòà o te marumetia : e « iòà âpī » to na (2/17) tei tāpaðhia i roto i te « puta ora » (3/5) ; e te parau hoì o te feiā tei òre i fārii ia Ietu Metia. Eere ānei e te vai ra te tahi uiuiraa a te Àpotarupo ia tātou : ua ìte ānei tātou i to tātou « iòà âpī » i faaiðahia e te Atua Metua nā roto ia Ietu Metia e to na Vārua Raa ? Aita ānei to tātou « iòà » e riro nei ei tāparau no to tātou « iòà âpī » e vai nei i roto i te Parau a te Atua Metua ? E aita ānei hoì tātou e tītauhia mai ra e fārii i to tātou parau faatāvai i roto i te Metia ?

2.2. Te iòà o te taata faaroo e te tītauraa

Nā roto i te tuatua o Pētero rāua o Pauro, te hoì faahou mai ra te parau no te tāuira iòà e te òraa i roto i te faaauraa faufaa, eere faahou rā i te Faaauraa Tahito, e Faaauraa Âpī rā. E te hoì atoà mai ra te parau no te tītauraa, eere faahou rā no te

haametuaraa/tamariira, no te paturaa rā i te Ètārētia (Pētero : Mātaio 16/18 ; 28/16-20), no te aò i te Èvaneria o te Metia i faatātaurohia e i faatiàfaahouhia nā te mau fenua « ètene » (Pauro), e no te haereà « raa » (sanctification) o te taata faaroo (1 Pētero) e ora nei i te Aroha o te Atua (Ioane e 1 Ioane).

Te auraa, eere na Timona rāua o Tauro i ôpua e tāui i to rāua iòà, na te Atua o te Èvaneria rā ; tāuira a iòà no te hoê tītauraa taaê ia Pētero, Pauro, Ioane, etv, tītauraa no te nūnaa âpī o te Atua, te « Ìteraèra a te Atua » (Taratia 6/16) nā roto i te « Ètārētia » no te « Ierutārema âpī/Pātireia ». Eita te tītauraa e orahia i vaho mai i te Ètārētia, i roto atu nei rā i te Ètārētia e ora nei i roto i teie nei ao. I ô nei, ua ara ia tātou i te rauraa no te mau tītauraa a te Metia, e ua rau haere atoà te mau pāhonoraa a te mau marumetia.

3. Te tahi mau uiuira

A taa noa atu te rahi o te mau tuhaa e tano ia tuatāpapahia i roto i te F.T. e te F.A. i te pae no te iòà/faaiòraa o/a/i te taata e to na ao, te uiui nei te manaò i nià i ta tātou mau tautooraa ia māmaramamahia mai te auraa e te tītauraa a/o te iòà ra « Ètārētia Porotetani Māòhi ». Te tahi uiuira e huru moèmoè atu ra, te uiuira ia i fēruirhia i te EPM/Tuhaa 6, oia te parau no te « òitūmene/raa » tei faatoro atoà i te tahi atu uiuira e vaivai nei ā i roto ia tātou tātaitahi, oia te « rauraa o te iho e te hiroà » io tātou nei, nā te Moana Nui Ātea, nā te Ara e nā te ao nei. E riro atoà teie mau uiuira i te tauturu mai ia tātou i te pae no te mau tāvinira ètārētia/vaamataèinaa.

TFT, Heremona i te 03/09/2008

Tihiri Lucas

Mahana piti 28/10/08
Faaineine Tāmauraa i te Tuhaa 2
Rauti mahana : Natupuai mā/Iotua
Rauti haapiiraa : Maehaa/Tehaapapa

TE MĀØHI

➤ **Te ômuaraa**

E hinaaro no te Atua ia mairi atoà te taata i te iòà ra, e hinaaro ia to te Atua i te taata. Te Māòhi te tahi tuhaa o te iòà ta tātou i tāpeà mai i teie mahana, e mea tano ia ia ui e : e aha ia te hinaaro o te Atua i te Māòhi i teie mahana. No te Māòhi hoì te parau ra, i roto atoà ia i to na iho parau e ìmi ai tātou i te hinaaro o te Atua. Te tahi o to na parau i vaivai noa mai na, te tohu ia a Vaitā.

➤ **Te mau uiraa**

1. Na te Atua i ôpua i te Māòhi, e aore ra e tupuraa te Māòhi no te hinaaro o te Atua. E aha ia te mea tātou i taupupu ai i te fāriiraa.
2. Ia au te tohu a Vaitā, e aha te hinaaro o te Atua i te Māòhi i teie mahana.
3. E na hea tātou i te tautururaa i te nūnaa i te ìteraa e te fārii-faahou-raa i te hinaaro o te Atua.

➤ **Te taiðraa : Te Tohu a Vaitā**

Te ìte nei au, tei mua ia ù nei te auraa o teie nei peu maere rahi. Tenā mai te fanauà ùnaùna na te Tumu, e haere mai e hiò i teie uru rāau i Taputapuatea nei. E tino ê to rātou, e tino ê to tātou. Hoê anaè rā huru, no te tumu mai, e e riro teie nei fenua ia rātou. E mou teie nei haapaðraa tahito nei, e e tae mai hoì te manu moà o te moana e te fenua nei, e haere mai e taihaa i ta teie rāau i motu e haapii nei.

➤ **Te mau pupu**

- Te mau māmā : Faatura v., Vaetua v., Taitapu v., Tapaò v., Mārii v., Taaroarii v., Toko v.
- Te mau teina : Mārii, Taaroarii, Nohoarii, Toko.
- Te mau matahiapo : Faatura, Vaetua, Taitapu, Tapaò.

TE MĀŌHI

Ei ômuaraa

Te toru teie o te tuhaa i roto i te iða ta tātou i tāpeà mai i teie mahana. E no te mea te māiriraa iða, e hinaaro no te Atua i te taata, aita atu ia e òhipa e titauchia i te taata maoti rā te faatupuraa i te hinaaro o te Atua. No te mea no te Māðhi te parau ta tātou e hiò faahou ra i teie mahana, e nā ô ia tātou i te ui e : e aha ia te hinaaro o te Atua i te Māðhi i teie mahana.

No te tauturu ia tātou i te pāhonora a teie uiraa, e mea tano ia faahoìhia te parau o te Māðhi i roto i te ôpuaraa a te Atua no te mea, te hinaaro o te Atua i te Māðhi ta tātou e ìmi nei. E no te mea hoì e tupuraa te Māðhi no te hinaaro o te Atua, i roto atoà iho ia i te parau o te Māðhi e ìte ai tātou i te hinaaro o te Atua. E te tahi hoì parau e haamanaò noa mai nei ia tātou i te parau o te Māðhi, te tohu ia a Vaitā.

Te Māðhi e te ôpuaraa a te Atua

Teie te reo o te Atua ia na i ôpua i te taata : « E hāmani tātou i te taata i to tātou huru, ia au i to tātou hohoà . . . »(Tenete 1, 26). I mua i teie haapāpūraa, eita te manaò o te taata e fifi ia faaroo e ia fārii. Ia hurihia rā te parau a te Atua mai teie i muri nei : « E hāmani tātou i te Māðhi i to tātou huru, ia au i to tātou hohoà », e fifi te manaò o te taata no te mea, aita i pāpaihia mai te reira. Ia ara maitai tātou i teie vāhi, aita tātou e faahuru-ê nei i te parau a te Atua. E nā ô noa na tātou : ìnaha na te Atua i hāmani te taata, no te aha ia i mua i te parau o te Māðhi, eere faahou na te Atua i hāmani, e taata hoì te Māðhi. Mai te peu hoì eere na te Atua, na vai rā ia i hāmani te Māðhi, ìnaha hoì ta te Atua anaè te hāmaniraa taata. Rahi noa atu ā ta tātou hurihuriraa i te parau, aita roa atu e faahaparaa tano i mua i teie fāiraa e : e ôpuaraa te Māðhi na te Atua, e e tupuraa hoì no te hinaaro o te Atua.

Eie tātou e ìmi hānoa nei i te hinaaro o te Atua i te Māðhi i te tahi vāhi ê, e ìnaha hoì, o tātou noa iho te tupuraa o te reira parau. Te mea noa e toe ra i te Māðhi i teie mahana, e te reira atoà ta te Atua e tiaì noa ra, ia fārii faahou te Māðhi ia na ei tupuraa no te hinaaro o te Atua. E aha te auaa te fārii faahouraa i to na Māðhiraa. Te

haamanaò noa mai ra te fārii faahouraa e, i vai na te reira parau, i orahia mai na te reira parau i te tahi tau, ua haapaehia rā e tae roa mai i teie mahana. To tātou hoì Māòhiraa, mai te fenua o te Māòhi, te reo Māòhi, te hiroà tumu Māòhi, te peu tumu Māòhi, te māa Māòhi, te rāau Māòhi, te reira te mau mea o ta tātou i haapae. E nā ô ia tātou ia parau e, te hinaaro e te tupuraa o te hinaaro o te Atua ta tātou i haapae. Aita paha te ARA i fāito i te teimaha no te faaotiraa o ta na i rave, eiaha no te mea ua hape, eiaha rā o na e tiàturi na te tahi e faahohoà mai i te parau o ta na iho i faaoti.

Noa atu rā e ua haapaehia, aita e rāveà ê atu e ìte faahouhia ai te tupuraa o te hinaaro o te Atua i te Māòhi i teie mahana maoti rā, ia rave faahouhia mai te mea i haapaehia. E faaea rii paha tātou i te ìmi hānoa i te hinaaro o te Atua i rāpae aè i to tātou parau e i rāpae aè i to tātou fenua. I hāmani hoì te Atua i te taata i te repo fenua, i hāmani ia te Atua i te Māòhi i te repo māòhi. Tāpiri mai ai hoì teie parauraa e, na te Atua i rahu te fenua, aita ia e parau to te Māòhi i rāpae aè i te fenua, e aita hoì e parau to na i rāpae aè i te Atua, te tumu o to na Māòhiraa. Te auraa, eita e tano i te Faatereraa o te EPM ia huna e ia haaparuparu i te faaìteraa i te parau o te Māòhi, eiaha no te faateniteni i te parau o te Māòhi, no te mea rā e tupuraa to tātou Māòhiraa no te hinaaro o te Atua. Eita atoà e tano faahou ia na teie parauraa e : « i te vāhi ua matara, a rave », te faatano ra o ia i te faanahoraa a te taata, e te huna ra i te hinaaro o te Atua. Aita tātou e anihia ra e haere e faahuehue, e haere rā e tauturu i te nūnaa i te ìteraa e te fārii faahouraa i te hinaaro o te Atua ia na.

Te Māòhi e te tohu a Vaitā

Te ìte nei au, tei mua ia ù nei te auraa o teie nei peu maere rahi. Tenā mai te fanauà ùnaùna a te Tumu, e haere mai nei e hiò i teie uru rāau i Taputapuātea nei. E tino ê to rātou, e tino ê to tātou, hoê anaè rā huru, no te Tumu mai. E riro teie nei fenua ia rātou, e mou teie haapaòraa tahito nei, e e tae mai hoì te mau manu moà o te moana e te fenua nei, e haere mai e taihaa i ta teie rāau i motu e haapii nei.

Vaitā, e tahuà, e tāvini no te Atua, te faaìte te reira i te hinaaro o te Atua i te taata, e te hinaaro o te taata i te Atua. Te tohu hoì, te faatororaa ia i te rima i nià i te

tahi mea ia ìte atoà te tahi pae, tei mua i te mata taata ; âreà te auraa o te mea e faatorohia ra, aita ia i horoàhia i te mau huru taata atoà.

Teie te mea e vai ra i mua i te mata taata : te tahi tumu àti e tupu i nià i te marae, e tei tope àuru-noa-hia e te matai. Teie te auraa ta Vaitā e horoà ra : Te ìte nei au, tei mua ia ù nei te auraa o teie nei peu maere rahi. Tenā mai te fanauà ùnaùna a te Tumu, e haere mai nei e hiò i teie uru rāau i Taputapuātea nei. E tino ê to rātou, e tino ê to tātou, hoê anaè rā huru, no te Tumu mai. E riro teie nei fenua ia rātou, e mou teie haapaòraa tahito nei, e e tae mai hoì te mau manu moà o te moana e te fenua nei, e haere mai e taihaa i ta teie rāau i motu e haapii nei.

E piti pupu taata tei tae mai : te fanauà ùnaùna te tahi, e nūnaa ê, e mau tamarii rā na te Atua hoê, e haere mai e haru i te fenua. Te mau manu moà te tahi, mea tonohia mai e te Atua hoê, e haere mai e haamou i te haapaòraa tahito nei. Ua tupu teie nā parau. Te parau tei òre te mau manu moà i rave, te tamahanahanaraa ia i te Māòhi i topa i roto i te fifi. I teie nei rā, eita tātou e pari aore ra e faahapa te tahi i te tahi ; te mea noa ta tātou e faaitoito faahou nei i te ìmi, aita atu ia maoti rā, te hinaaro o te Atua i te Māòhi i teie mahana, tei riro noa teie tohu ta Vaitā ei tautururaa ia tātou. E mai te peu, e hinaaro to te Atua ia tātou i teie mahana, eere ia i te hinaaro âpī, eere no teie nei, mai te matahurahura mai rā o teie nei ao to te Atua hinaaro noaraa i te taata ia haapaò i to na hinaaro. E nā ô ia tātou i te parau e, e hinaaro to te Atua i te Māòhi mai tahito e tae roa mai i teie mahana. A tae rā i te tahi tau, ua haapae te Māòhi i te reira e ua haapaò noa i to na hinaaro mai ta na i hinaaro, ta teie rāau i motu e faaara mai nei : ua haapae te Māòhi i te Atua, te tumu hoê ro a o to na ora. E tano ānei e parau e, te Atua te tumu i riro ai to tātou fenua e i mou ai te haapaòraa tahito.

Faaineineraa Tāmau i te Tuhaa 2
Mahana toru 29/10/08

Rauti mahana : Tehaapapa
Rauti haapiiraa : Tāoàhere/Manaèna

TE POROTETANI

I. Te mau uiraa

Uiraa 1 : Ua tauturu rā ānei te porotetaniraa i te Mādhī ?

Uiraa 2 : E aha te tūramaraa a te taiòraa Mātaio 22/34-40 i nià i te porotetaniraa.

34. Ìte aè ra rā te mau Fāritea e ua pohe te mau Tātutea ia na, ua aururu mai ra rātou ia na ra,
35. ua ui mai ra te hoê haapii ture no rātou ia na, nā ô mai ra i te rāmāraa mai :
36. - E Rapi, tei hea te parau rahi i roto i te ture ?
37. Ua parau atu ra Ietu : « Here òe i to Atua ia Iehova mā to âau atoà, e mā to vārua atoà, e mā to manaò atoà.
38. O te ture mātāmua teie e tē hau i te rahi.
39. E mai te reira atoà te piti : E aroha atu òe i to taata-tupu, mai to aroha ia òe iho na.
40. Te ture atoà e te mau perofeta, tei teie nei ia puè ture e piti nei

II. Haapupuraa

- Pupu māmā : Faatura v., Vaetua v., Taitapu v., Tāpaò v., Mārii v., Taaroarii v., Toko v.
- Pupu teina : Mārii, Taaroarii, Nohoarii, Toko
- Pupu matahiapo : Faatura, Vaetua, Taitapu, Tāpaò

TE POROTETANIRAA E TE TURE (I TE TUHAA PITI)

TUATĀPAPARAA---FĒRURIRAA

Ture, e haa-taò-maòhi-raa ia no te taò reo hepera “Thorah”. Te “thorah”, e haaputuraa parau ia no te tiàturiraa, te haapiiraa e te fēuriraa no te tau o te mau Metua faaroo Hēpera/Iteraèra/Ati-Iuta (Patereareha, Tavana, Aarii, Tahuà, Perofeta, etva...). Te faarooraa e te haamoriraa te taata i te Atua hoê, e te tāviniraa e te oraraa te taata mā te hinaaro o te Atua (here, aroha, parautià paraumau...) te titauraa tumu i te aratai e te nūnaa. I riro atoà ai te reira ei aratairaa, àveià, faanahoraa, raveraa, mauhaa... no te tauturu i te taata ôtahi/pupu, te fētii/taura taata, te pupu/nūnaa i te ora māite mā te tiāmā e te faatura, e te òaòà e te maitai...

E i te tau haamataraa no te Ètārētia a Ietu te Metia, aita atu ia e parau faufaa roa tē tià ia tāpeàhia i roto i te “Ture e te Perofeta...” maoti rā, na parau e toru mai ta Ietu i haamanaò na i te Fāritea haapii ture i roto i te Mātaio 22/34-40: “E here i te Atua, e here i te Taata, (mai to) here ia Òe iho...” A taa atu ai te parau, e tere tāmata e te herepata to te Faritea haapii ture ia Ietu, ua hinaaro ā Ietu i te faaara ia na i te tahi atu mau faaturetureraa tià òre e te faateimaha taata, e ia hoì faahou i te varua no te Here e vai ra i roto i te faufaa tupuna o te “Ture e te Perofeta...” No reira, eere atoà ta Ietu ôpuaraa no te faaiti i te faufaa o te ture no te oraraa, ia òre rā te reira ia riro ei faatiti faaiño/haapohe i te taata, no te mea i haere mai o ia, ia rahi te ora o te taata... I poroi atoà na te Apōtetero Pauro i to Rōma 3/28, 31: “*E teie nei, teie tā mātou parau, i tiàhia te taata i te faaroo, eiaha i te òhipa a te ture ra... Te faaòre nei ānei mātou i te ture i te faaroo nei? Aore roa ia, te haamau nei rā mātou i te ture...*”

E au atoà teie faaararaa na Ietu i te Fāritea haapii ture, mai te faaararaa a te àito Reforomātio o Rutero i te mau aratai Ètārētia tatorita rōma i te 16 o te tenetere ra. No Rūtero, ua tupu ûàna roa atu te mau faaturetureraa i roto i te Ètārētia tei reira to na òrometuaraa e to na tāviniraa i te parau maitai (èvaneria) a te Atua o Ietu te Metia. Te hopeà o te reira hahiraa maoti rā, to te taata ia tapihoo-faahou-raa i te faaararaa a te Atua na roto i ta na mau òhipa e ta na mau ture. Aita atoà atu rā ta Rutero tautooraa

maoti rā, te faahoīraa i te faaroo maru-metia i raro aè i te turamaraa a te parau e te òhipa a te Metia e te Apōtetro... Na tāpaò tumu no te porotetaniraa i roto i te òhipa Reforomātio a Rūtero e te mau àito (Taravino...) i muri mai ia na maoti rā, te tiāraa no te faaara i te tahi hahiraa, e te pātoī-roa-raa i te reira...

Ua tāmata atoà na te mau Veà tono porotetani peretāne e tauturu i te mau tupuna Māōhi no te tau Hau pahu nui (1767-1810), a tupu ai te fārereiraa mātāmua i rotopū i te papaā Èuropa no Peretāne e no Farāni... e te taata Maōhi no Tahiti e no Moorea... Mai te huru atu ra e, o rātou atoà taua mau manu moà ra no te tohu a Vaitā, o tei haere mai e òtohaa i mua i te àti o te nūnaa Māōhi i faateimahahia e te haapaòraa/ture a te haamoriraa faatupu àti a te Atua Òro no Havaii-Taputapuatea, e i mua i te peu faatura òre e te oraraa ture òre o te papaā Èuropa... Aita atoà atu ta te Veà tono e tautooraa maoti rā, te pororaa i te parau o/a te Atua, o/a te Taata e o/a te Fenua, ia au i te Faaroo, te Parau e te Hiroà o te “Ture e te Perofeta...”, no te “Metia e te Apōtetro...”, e no te “Reforomātio e te Faaāpīraa...”

Aita na te mau Veà tono porotetani peretāne i hinaaro i te faaòre i te haapaòraa/ture, e ua haapāpū atoà rātou i te faufaa no te faataaraa i rotopū i te tuhaa ture no te faanahoraa oraraa o te Ètārētia e arataihia e te Òrometua, te Tiàtono, te Haapii èvaneria... e tae noa atu i te tuhaa ture no te faanahoraa oraraa o te Hau e arataihia e te Arii, te Tāvana, te Haavā... I roto i teie faataaraa no na ture e piti, no te horoà ia i te tahi tiāmāraa i na pae e piti no te aratai i to rāua oraraa, e no te parauraa e te faaararaa te tahi i te tahi i mua i te mau hahiraa. I roto i te nuuraa o te tau, e te peu haru fenua a te Hau farāni, ua haru-atoà-hia te tiāmāraa o te Ètārētia porotetani māōhi. E tiaì roa i te tauturu a te Veà tono porotetani farāni no te faatitiāifaro te tahi mau hahiraa e no te haamau i te mau ture tumu Ètārētia porotetani māōhi (1884, 1927, 1963...), a taa atu ai aita vētahi (Viénot, Ahnne, Vernier...) i tauturu noa aè i te māitiraa (référendum 1958) no te faahoì hope roa i te mana faatere (poritita) i te Māōhi... Ua ìmi mau rā vērā i te rāveà ia vai noa atu ā te Māōhi i raro aè i te faatereraa poritita hau Farāni. Parau mau atoà rā, e te ìtehia ra te tahi mau tāpaò

faatiàmāraa i haapāpūhia na roto i te mau tautooraa poritita e tei tāmāuhia i roto i te mau ture Fenua/Hau Māòhi(1977,1987,1996,2004).

I teie mau tau (1970----2008...), aita te mau ôpuaraa e te mau faatupuraa ture i iti mai i mua i te mau parau mānaònaò no te faatura òre i te Taata, te Nūnaa e te Rahu... E no te reira mau tumu, ua faaòrehia ānei vētahi ture tahito e ua mono mai ānei vētahi ture âpī... No te faaètaèta roa atu ānei, aore ra no te faatiàmā roa atu ānei, ei rāveà i reira te taata e huru ôhie ai i te tauà e te tiāau māite i te Taata e te Fenua, te Oraraa e te Faanahoraa... Aita atu hoì e ôpuaraa e amohia ra e taua mau faaâpīraa ra maoti rā, te pāururuaa i te turaraa o te taata e te nūnaa, e te ora e te rahu... E tiā noa rā ia uiui mai ta te Faritea haapīi ture “E te òrometua, e aha te parau rahi i roto i te ture...” e ia uiui roa e, tē tauturu noa ra ānei te reira i te faaiteraa e te oraraa i te Vārua no te here ia òe iho/Taata ôtahi, no te here i te Taata tupu/Tauaro, no te here i te Fenua/rahu, e no te here i te Atua/Tumu/Metua...

TURE HAAPAORAA-ETARETIA	TURE FENUA-HAU
<p><u>Ture tumu Lms- 1796// Jacques Nicole</u> Niuraa/fairaa faaroo ètārētia; Ture a te Atua; Faanahoraa oraraa ètārētia; Faanahoraa òhipa òrometua-tiàtono...</p>	<p><u>Ture Tetunaè Nui- 1500-1700// Sylvia Tuheiava</u> Faaturaraa te taata i te Fenua/Aià/te Metua i fanau ia na; Raveraa te taata i te òhipa e te tautururaa te tahi i te tahi; Faaturaraa te arii i te taata ia maità te hau...</p>
<p><u>Ture haapaòraa ètārētia- 1813// Niel Gunson</u> Pure atua; Haapīi parau; Tauī peu/huru/tiàturīraa; Papetito/Tāpape; Haapīi parau; Tauī pāpūraa; Faaoraa i te pupu ètārētia; Ohiparaa; Hiòpoàraa; Aòraa; Hurīraa; Faahoiraa...</p>	<p><u>Ture Pomare II- 1819// Sylvia Tuheiava</u> Faatura i te taata; Faatura i te faufaa a te taata; Faatura i te tāpati; Faatura i te vahine; Faatura i te hau, Faatura i te haavā...</p>
<p><u>Ture tumu ètārētia- 1884// Smepe-Eepf</u> Faanahoraa oraraa ètārētia/tuhaa/pāroita i Tahiti e Moorea; Tuhaa 1=Apatoèrau, Tuhaa 2=Apatoà, Tuhaa 3=Moorea-Maiào; Faanahoraa toroà/òhipa òrometua-tiàtono; Ôpanīraa i te parau poritita mai roto mai i te ètārētia...</p>	<p><u>Ture Apooraa fenua- 1836// Jean-François Barré</u> No te pātoì i te mau ètārētia tae âpī mai (tātorita rōma, mōmōni...) eiaha ia haamau i Tahiti e Moorea, ia haere atu rā i te mau fenua/motu aitā i taehia atu ra e te Veà tonono...</p>